

ภูมิปัญญาของเกษตรกรในการคัดเลือกและเลี้ยงกระบือเพื่อการประกวด

กิตติ กุบแก้ว^{1/} พิชราภรณ์ แก้วน้ำใส^{2/} สุวิช บุญโปร่ง^{3/} และ สุพจน์ ศรีสร้อย^{3/}

บทคัดย่อ

การวิจัยภูมิปัญญาของเกษตรกรในการคัดเลือกและเลี้ยงกระบือเพื่อประกวด ทำการสัมภาษณ์ร่วมกับการสำรวจ โดยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 100 ราย โดยสุ่มเลือกจากบัญชีผู้ส่งกระบือเข้าประกวดในงานกระบือแห่งชาติ ประจำปี 2559 จำนวน 50 ราย และสุ่มเลือกจากผู้เลี้ยงกระบืองามที่เคยส่งประกวดและที่ไม่ได้ส่งประกวด จำนวน 50 ราย ดำเนินการในปีงบประมาณ 2560

กลุ่มตัวอย่างจากการศึกษาจริง 128 ราย ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุ เฉลี่ย 45.60 ปี การศึกษาระดับประถมศึกษาถึงปริญญาตรีและสูงกว่า มีอาชีพเกษตรกรเป็นหลัก พื้นที่ถือครองเฉลี่ย 20.69 ไร่ เลี้ยงกระบือมาแล้ว เฉลี่ย 13.66 ปี เลี้ยงกระบือประกวด 76 ราย โดยเลี้ยงประกวดมาแล้ว เฉลี่ย 4.20 ปี ส่วนใหญ่สร้างคอกโรงเรือนและอุปกรณ์อย่างดี พืชอาหารสัตว์ส่วนใหญ่ได้จากทำเลธรรมชาติ และแปลงพืชอาหารสัตว์ที่ปลูก ส่วนใหญ่ให้อาหารชั้นเสริม กระบือที่เลี้ยงรวม เฉลี่ย 10.60 ตัวต่อราย เป็นกระบือประกวด เฉลี่ย 1.89 ตัวต่อราย ส่วนใหญ่ซื้อมาเพื่อเลี้ยงประกวด

ภูมิปัญญาของเกษตรกรในการคัดเลือกกระบือเพื่อเลี้ยงประกวด 3 ด้าน ได้แก่ 1) การเลือกวิธีผสมพันธุ์กระบือ พบว่าใช้พ่อพันธุ์ใกล้เคียงกับการผสมเทียม 2) การคัดเลือกกระบือ เกษตรกรแสดงความคิดเห็นต่อลักษณะที่มีความสำคัญเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ความสำคัญในระดับมาก คือลักษณะการเจริญเติบโต ความสูง การให้เนื้อ อุดมทัศนีย์ควายไทย และรูปร่างโดยรวม ความสำคัญในระดับปานกลาง คือลักษณะความยาวลำตัว และความลึกของลำตัว และความสำคัญในระดับน้อย คือลักษณะที่เกี่ยวกับหาง หน้า เขา หนัง ขน และเล็บ(กีบ) 3) ภูมิปัญญาในการคั้ทั้งกระบือลักษณะไม่ดี เกษตรกรเห็นว่าลักษณะที่ควรคั้ทั้ง คือ โครงสร้างเล็กและผอม หางงอ กระดูกหางเล็ก และหางสั้น ไม่เชื่อง ขาเป้หรือขาเล็ก สะดือโปน เขาไม่สมบูรณ์ วงเขาแคบ และเขาเล็ก

องค์ความรู้การจัดการเลี้ยงกระบือเพื่อประกวด พบว่า ส่วนใหญ่มีการดำเนินการ 8 ด้าน ได้แก่ 1) การสร้างคอกโรงเรือนและอุปกรณ์ มั่นคงแข็งแรง ปลอดภัย ทำให้กระบืออยู่สุขสบาย 2) การให้อาหาร โดยให้กินหญ้าและฟาง พร้อมเสริมอาหารชั้น 3) การอาบน้ำ ส่วนใหญ่ให้นอนแช่ 4) การคลุกโคลน ส่วนใหญ่ให้นอนคลุกโคลนตามสะดวก 5) การออกกำลังกาย ส่วนใหญ่ให้เดินแทะเล็มหญ้าปกติ 6) การฝึกเดินฝึกลยืน ส่วนใหญ่จะฝึกตามโอกาสที่สะดวก 7) การบำรุงขน ขน และเขา ส่วนใหญ่ ทาด้วยน้ำมันมะพร้าวหรือน้ำมันมะกอก 8) การพักผ่อน ส่วนใหญ่จะให้พักผ่อนได้ร่มไม้ในช่วงกลางวัน

คำสำคัญ : ภูมิปัญญาเกษตรกร การคัดเลือกกระบือ

เลขทะเบียนวิจัยที่ 60(1)-0519-016

^{1/} กองส่งเสริมและพัฒนาการปศุสัตว์

^{2/} สำนักงานปศุสัตว์เขต 2

^{3/} สำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์

Smallholder Farmers' Traditional Knowledge in Selection and Raising Buffalo for Contest

Kitti Koobkaew ^{1/} Pathraporn Kaewnamsai ^{2/} Suvit Boonprong ^{3/} และ Supot Srisroiye ^{3/}

Abstract

The research on smallholder farmers' traditional knowledge applied for selection and raising buffaloes for the contest was conducted in the fiscal year of 2017, using interviews and surveys of 100 samples that randomly selected from 50 buffalo raisers who entered into competition at the National Buffalo Festival 2016 and 50 buffalo raisers who used to enter into and never enter into the competition.

The actual number of samples taken for this study was 128, mostly males with an average age of 45.60 years, having primary education up to bachelor degree and higher. Their main occupation was agriculture with the average holding area of 20.69 rai, having been raising buffaloes for an average of 13.66 years, 76 farmers raised buffaloes for contest, with an average of 4.20 years of raising. Most forage crops were obtained from natural areas and planted forage crops. Most of them gave concentrated feed to buffaloes. The average herd size was 10.60 heads per farmer with the average number of contesting buffaloes of 1.89 heads per farmer.

The farmers' traditional knowledge in buffalo selecting for the contest was divided into 3 aspects: 1) choosing mating method, male natural mating was found as much as artificial insemination 2) selection of buffaloes, farmers expressed their opinions on the three important characteristics: at a high level of importance, including the characteristics of growth, height, the abundance of beef, ideal type of Thai buffaloes and the overall appearance; at a moderate importance, including the body length, the depth of the body; and at a low level importance, including the characteristics of the tail, the face, the skin, the hair and the nails 3) the knowledge of culling the buffaloes with undesirable characteristics, including the

following characteristics; a small and thin structure, crooked tail, small tail bone and short tail, untamed, lame legs or small legs, navel protruding, defected horns, narrow horn and small horns.

The body of knowledge in buffalo managing for the contest preparation, eight aspects found including 1) constructing stable, safe and comfortable pens and equipment for buffaloes 2) feeding, grasses and rice straw were fed, concentrate were supplemented 3) bathing, most buffaloes lay immersed in the water 4) mud bathing, buffaloes were allowed

as they liked 5) exercise, by walking during their daily routine grazing on pastures 6) Walking and standing training, most buffaloes were practiced on convenient occasions 7) nourishing the skin and hair, mostly with the coconut or olive oil and 8) resting time, under the shade of trees during the day time.

Keywords: farmers' traditional knowledge, buffalo selection

Research registration number: 60 (1) -0519-016

^{1/} Livestock Extension and Development Division

^{2/} Livestock Regional Office 2

^{3/} Bureau of Animal Husbandry and Genetic Improvement

กิตติกรรมประกาศ

ผลงานวิจัยเรื่องภูมิปัญญาการคัดเลือกและเลี้ยงกระบือเพื่อประกวด สำเร็จลงได้ก็เพราะได้รับความร่วมมือและสนับสนุนจากหลายฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือ ซึ่งมีทั้งผู้เลี้ยงกระบือเพื่อการประกวดโดยตรง และเกษตรกรกลุ่มที่เลี้ยงกระบืองามแต่ไม่ได้ส่งเข้าประกวดเอง ที่ได้ให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์กับคณะผู้วิจัย และต่อผลงานการวิจัยอย่างดียิ่ง จึงใคร่ขอขอบคุณทุกท่านเป็นอย่างสูงพร้อมนี้ใคร่ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ของสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดต่างๆ ที่ได้ช่วยประสานงานให้คณะผู้วิจัยเดินทางไปสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยจากเกษตรกรในพื้นที่ อาทิ จังหวัดนครนายก ปราจีนบุรี อุทัยธานี ฉะเชิงเทรา พิษณุโลก ขอนแก่น เลย หนองบัวลำภู มหาสารคาม สกลนคร นครพนม ฯลฯ ต้องขอขอบคุณผู้ร่วมวิจัยที่ได้ร่วมกันดำเนินงานวิจัยจนสำเร็จสมบูรณ์ และขอบคุณ ดร.ไกรลาศ เขียวทอง และ ดร.แสนศักดิ์ นาคะวิสุทธิ์ ที่ให้คำแนะนำและตรวจสอบบทความวิจัยภาษาอังกฤษ ขอขอบคุณกองส่งเสริมการปศุสัตว์ และคณะกรรมการวิชาการของกองฯ ที่สนับสนุนการทำวิจัย และตรวจอ่านเอกสารรายงานการวิจัยเบื้องต้น และขอขอบคุณคณะกรรมการพัฒนางานวิจัย นวัตกรรม และวิชาการด้านส่งเสริมและพัฒนากิจการปศุสัตว์ ที่พิจารณาผลงานวิจัยก่อนอนุมัติให้เผยแพร่ สุดท้าย ขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ซึ่งเป็นหน่วยงานสนับสนุนทุนวิจัย เป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ด้วย

คณะผู้วิจัย
พฤษภาคม 2563

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	1
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	3
กิตติกรรมประกาศ	4
สารบัญ	5
บทที่ 1 บทนำ	7
1.1 ความสำคัญและที่มาของการวิจัย	7
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	8
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	8
1.4 กรอบแนวคิดของการวิจัย	8

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	9
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
2.1 การทบทวนวรรณกรรม สารสนเทศ (Information) ที่เกี่ยวข้อง	10
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	12
3.1 วิธีการดำเนินการวิจัย	12
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	13
3.3 การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ	13
บทที่ 4 ผลการวิจัย	14
4.1 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร และสภาพการเลี้ยงกระบือ	14
4.2 ภูมิปัญญาในการคัดเลือกกระบือเพื่อเลี้ยงประกวด	20
4.3 องค์ความรู้หรือภูมิปัญญาการจัดการเลี้ยงดูกระบือเพื่อประกวด	24
4.4 ความคิดเห็น ความคาดหวัง ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการเลี้ยงกระบือ ประกวด	27
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	30
5.1 สรุปผลการวิจัย และอภิปรายผล	30
5.2 ข้อเสนอแนะจากการศึกษา	36
เอกสารอ้างอิง	37
ภาคผนวก	38
ตารางภาคผนวก	38
ประวัติผู้เขียนรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์	42

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร	15
ตารางที่ 2 ประสบการณ์และสภาพการจัดการเลี้ยงกระบือ	16
ตารางที่ 3 จำแนกจำนวนกระบือที่เกษตรกรเลี้ยงต่อราย	18
ตารางที่ 4 แสดงข้อมูลเกี่ยวกับกระบือที่เลี้ยงเพื่อการประกวด	19

ตารางที่ 5 แหล่งที่มาของกระป๋องที่เลี้ยงเพื่อประกวดและความสูง (ซม.) จำแนกตามรุ่นที่ ส่งเข้าประกวด	20
ตารางที่ 6 ภูมิปัญญาการเลือกวิธีผสมพันธุ์เพื่อผลิตกระป๋องประกวด	21
ตารางที่ 7 ภูมิปัญญาการคัดเลือกกระป๋องลักษณะดีเพื่อเลี้ยงประกวด	22
ตารางที่ 8 ภูมิปัญญาการคัดทิ้งกระป๋องที่มีลักษณะไม่พึงประสงค์	23
ตารางที่ 9 ภูมิปัญญาการจัดการเลี้ยงดูกระป๋องเพื่อประกวด	25
ตารางที่ 10 ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการเลี้ยงกระป๋อง ประกวด	28
ตารางที่ 11 ความคาดหวังในการเลี้ยงกระป๋องประกวด	28

สารบัญตารางภาคผนวก

ตารางภาคผนวกที่ 1 เกณฑ์การให้คะแนนตัดสินการประกวดกระป๋องของกรมปศุสัตว์	38
--	----

1.1 ความสำคัญและที่มาของการวิจัย

การปรับปรุงพันธุ์สัตว์จะประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใดนั้น การคัดเลือกพันธุ์นับเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่ง ถึงแม้จะมีแผนการผสมพันธุ์อย่างดี แต่ขาดหลักการคัดเลือกพันธุ์ที่ถูกต้องแม่นยำ แผนการผสมพันธุ์ที่วางไว้ก็จะไม่ประสบผลสำเร็จ ซึ่งการคัดเลือกพันธุ์เป็นวิธีการที่ใช้ตัดสินว่าจะเก็บสัตว์ตัวหนึ่งหรือจำนวนหนึ่งที่มีลักษณะพึงประสงค์ ตามที่ผู้คัดเลือกต้องการที่มีอยู่ในสัตว์ตัวนั้นๆ ให้มีโอกาสสืบพันธุ์หรือขยายพันธุ์เพื่อสร้างลูกหลานมากกว่าสัตว์ตัวอื่นๆ ซึ่งลักษณะที่แสดงออกภายนอกของตัวสัตว์มี 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) ลักษณะคุณภาพ(Qualitative traits) เป็นลักษณะที่ถูกควบคุมด้วยยีนน้อยคู่ เช่น สีผิว สีผม สีตา เป็นต้น 2) ลักษณะปริมาณ(Quantitative traits) เป็นลักษณะที่ถูกควบคุมด้วยยีนหลายคู่ การจับคู่ของยีนจะให้ผลบวกสะสม และสามารถซังหรือวัดได้ เช่น การให้เนื้อ ให้นม ให้ไข่ เป็นต้น (จินตนา, 2548) สำหรับการคัดเลือกพันธุ์สัตว์จะใช้หลายวิธี เช่น การคัดเลือกโดยดูจากพันธุ์ประวัติ การทดสอบความสามารถของลูก การดูจากสถิติของผลผลิต และการดูรูปร่างลักษณะภายนอก สำหรับการคัดเลือกกระบือโดยดูจากลักษณะรูปร่างภายนอกมีการใช้มาอย่างต่อเนื่อง ถือว่าเป็นวิธีการเบื้องต้นก่อนที่จะใช้วิธีการอื่นๆ เหมาะสำหรับการคัดเลือกลักษณะที่แสดงออกทางภายนอกที่เห็นด้วยตาเปล่า เช่น โครงสร้างลำตัว ความสมดุลของร่างกาย ลักษณะประจำพันธุ์ โดยเฉพาะลักษณะที่เรียกว่าอุดมทัศนีย์ เช่น รูปทรงของเขา ลักษณะขนสีขาวใต้คอที่เรียกบังคอ(chevron) เป็นต้น ซึ่งการจัดประกวดกระบือก็ถือว่าเป็นการคัดเลือกโดยพิจารณาจากลักษณะภายนอกอย่างหนึ่ง ผลการตัดสินการประกวดที่ได้กระบือลักษณะตรงตามพันธุ์และตามอุดมทัศนีย์ทั้งเพศผู้และเพศเมีย นับเป็นแนวทางหนึ่งในการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์กระบือไทย เพราะเป็นการให้ความรู้แก่เกษตรกรและเป็นการกระตุ้นให้เกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือของประเทศเกิดแรงจูงใจและให้ความสำคัญต่อการคัดเลือกกระบือลักษณะดีทั้งโครงสร้างและขนาดเพื่อเก็บไว้เป็นพ่อแม่พันธุ์ในฝูง และมีโอกาสกระจายพันธุ์กรรมที่ดีซึ่งสามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้สูงขึ้น สำหรับเกณฑ์การตัดสินการประกวดกระบือที่ใช้อยู่ในปัจจุบันที่กำหนดโดยกรมปศุสัตว์นั้น ได้มีการใช้มายาวนานไม่ต่ำกว่า 20 ปี โดยเกณฑ์ส่วนใหญ่จะให้น้ำหนักกับลักษณะที่แสดงออกทางเศรษฐกิจ คือลักษณะการเป็นพ่อพันธุ์แม่พันธุ์ที่ดี และการให้เนื้อเป็นหลัก ซึ่งที่ผ่านมามักเกิดปัญหาผลการตัดสินไม่ตรงใจของเกษตรกรผู้ส่งกระบือเข้าประกวดหรือไม่ตรงใจผู้ชมการประกวดอยู่เป็นประจำ โดยมีความเห็นว่าน่าจะมีการพิจารณาและเพิ่มคะแนนในส่วน of ลักษณะตามอุดมทัศนีย์กระบือไทยด้วย เช่น ลักษณะของตา เขา ความยาวหาง บังคอที่เป็นขนสีขาวรูปตัว V เหมือนแถบบังนายสิบ ซึ่งมีความเชื่อว่านอกจากเป็นลักษณะส่งเสริมให้ดูงามเหมือนสวมสร้อยคอแล้ว ยังถือเป็นลักษณะมงคลด้วย (จรัญ, 2527)

สำหรับการจัดประกวดกระบือที่ผ่านมาไม่ว่าจะเป็นการจัดในระดับจังหวัด ระดับภูมิภาค หรือในระดับประเทศ จะพบว่ามีเกษตรกรกลุ่มหนึ่งที่จะส่งกระบือเข้าประกวดเป็นประจำ ซึ่งเดิมเป็นเพียงกลุ่มเล็กๆ แต่ปัจจุบันได้ขยายเป็นกลุ่มใหญ่ครอบคลุมทั่วประเทศทั้งผู้เลี้ยงกระบือเพื่อส่งเข้าประกวดโดยตรงและผู้ผลิตลูกเพื่อส่งต่อให้กับผู้เลี้ยงเพื่อการประกวด ซึ่งเกษตรกรเหล่านี้จะมีวิธีการคัดเลือกกระบือในฝูงของตนเอง หรือเสาะแสวงหากระบือลักษณะดีจากแหล่งอื่นๆ มีการจัดการเลี้ยงดูและมีการเตรียมกระบือก่อนส่ง

เข้าประกวดอย่างประณีต ซึ่งถือเป็นองค์ความรู้ที่มีความสำคัญมากมีทั้งการคัดสรรชนิดหญ้าที่ให้กิน มีการเสริมอาหารชั้นตามสูตรของตนเอง รวมทั้งใช้พืชสมุนไพรในการเลี้ยงดูกระบือ เพื่อให้กินหญ้า กินอาหารได้มากขึ้น รวมทั้งใช้ในการบำรุงร่างกายให้เจริญเติบโต มีความสมบูรณ์มากขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือเป็นศาสตร์และศิลป์ เป็นภูมิปัญญาของเกษตรกรที่ผ่านการลองผิดลองถูกจนเกิดเป็นความชำนาญเฉพาะตัว ซึ่งการคัดเลือกลักษณะที่ถูกต้องและการเตรียมกระบือเป็นอย่างดีก่อนเข้าประกวดก็ส่งผลให้กระบือของเกษตรกรสามารถผ่านเข้ารอบลึกๆ หรือจนได้รับรางวัลในการประกวด ซึ่งกระบือที่ผ่านการประกวดและชนะการประกวดนั้นจะมีมูลค่าสูงขึ้นทันทีเป็นเท่าตัวหรืออาจเพิ่มขึ้นหลายเท่าตัว เพราะถือว่าเป็นสัตว์พันธุ์ดีที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานการตัดสินของคณะกรรมการ ถือว่าเป็นแนวทางหนึ่งในการเพิ่มมูลค่าให้กับกระบือของเกษตรกร ทั้งยังสามารถยืนยันได้ว่ากระบือที่ได้รับรางวัลเหล่านี้จะได้รับโอกาสในการถ่ายทอดพันธุกรรมที่ดีกระจายออกไปอีกมาก

ดังนั้นการศึกษาวิจัยนี้ จะเป็นข้อมูลให้กรมปศุสัตว์ใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงหลักเกณฑ์การให้คะแนนการตัดสินการประกวดกระบือให้เป็นปัจจุบัน และเป็นมาตรฐานที่ได้รับการยอมรับและได้องค์ความรู้เพื่อการเผยแพร่ในวงกว้างซึ่งจะช่วยกระตุ้นส่งเสริมการเลี้ยงกระบือให้มากขึ้น เกษตรกรมีการนำองค์ความรู้ไปใช้ในการจัดการเลี้ยงดูที่เหมาะสม รวมทั้งนำความรู้ไปใช้ในการคัดเลือกและปรับปรุงพันธุ์ เพื่อให้ได้กระบือที่มีลักษณะดี โครงสร้างใหญ่ น้ำหนักมาก มีลักษณะตรงตามอุดมทัศน์และได้รับโอกาสในการถ่ายทอดลักษณะทางเศรษฐกิจที่ดีสู่รุ่นลูกหลาน ทำให้สามารถที่จะยกระดับการผลิตกระบือสู่เชิงพาณิชย์ได้มากขึ้น นำไปสู่การพัฒนาอาชีพการเลี้ยงกระบือและการใช้ประโยชน์จากกระบืออย่างยั่งยืนต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาภูมิปัญญาของเกษตรกรในการคัดเลือกกระบือตามลักษณะอุดมทัศน์
- 2) เพื่อศึกษาองค์ความรู้ในการจัดการเลี้ยงดูกระบือของเกษตรกรเพื่อการประกวด

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษานี้ได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์ และการสำรวจ โดยนำแบบสัมภาษณ์ มาเป็นเครื่องมือเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล เกี่ยวกับสภาพการผลิตกระบือแนวทางการคัดเลือกพันธุ์เพื่อให้ได้มาในคุณลักษณะของกระบือที่เหมาะสมในการเข้าประกวดหรือเรียกว่าลักษณะตามอุดมทัศน์ โดยตัวอย่างที่ทำการศึกษาทั้งหมด จำนวน 100 ราย จาก 1) ผู้ที่ส่งกระบือเข้าประกวดในงานกระบือแห่งชาติประจำปี 2559 จำนวน 50 ราย 2) ผู้ที่เคยส่งกระบือเข้าประกวดทั้งระดับจังหวัด ระดับประเทศและผู้เลี้ยงกระบืองาม ซึ่งรวบรวมรายชื่อจากสำนักงานปศุสัตว์จังหวัด อีกจำนวน 50 ราย แบ่งสัดส่วนตามภาคเหนือ 10 ราย ภาคกลาง 10 ราย ภาคตะวันออก 10 ราย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 10 ราย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 10 ราย

1.4 กรอบแนวคิดของการวิจัย

การศึกษาสภาพการเลี้ยง วิธีการคัดเลือกกระบือพันธุ์ดีโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเทคนิคในการจัดการเลี้ยงดูกระบือ เพื่อให้ได้กระบือที่มีลักษณะดี สวยงาม สามารถส่งเข้าประกวดได้ เป็นการส่งเสริมให้มีการเลี้ยงกระบือเพิ่มมากขึ้น เพื่อทดแทนจำนวนกระบือที่ลดลงในแต่ละปีอย่างต่อเนื่อง เป็นการเพิ่มมูลค่าของกระบือ สามารถจำหน่ายเป็นกระบือพันธุ์ชั้นเยี่ยมที่มีราคาแพง เกษตรกรสามารถคัดเลือกกระบือที่มีลักษณะดีไว้เป็นพ่อแม่พันธุ์ผสมผสานกับการคัดเลือกตามหลักวิชาการที่ได้รับคำแนะนำจากนักปรับปรุงพันธุ์กระบือของภาครัฐ นำไปสู่การปรับปรุงพันธุ์ที่ดี สามารถเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับผู้เลี้ยง สนับสนุนการประกอบอาชีพที่มั่นคงและความมั่นคงทางพันธุกรรมของกระบือไทยให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 ด้านวิชาการ ผลจากการวิจัยนี้ต้องการความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาในการคัดเลือกพันธุ์และปรับปรุงพันธุ์กระบืองาม พร้อมทราบองค์ความรู้ด้านการจัดการเลี้ยงดูกระบือ ของเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือเพื่อส่งเข้าประกวด

1.5.2 ด้านสังคมและชุมชน เป็นแนวทางในการเลี้ยงกระบืออย่างมีคุณภาพให้กับเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือในประเทศ ที่สามารถเผยแพร่และขยายผลการเลี้ยงกระบือในประเทศให้มีคุณภาพมากขึ้นทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ สามารถเลี้ยงกระบือเป็นอาชีพหลัก สามารถสร้างงานสร้างรายได้ที่มั่นคงแก่ครอบครัว และสร้างความผาสุกให้แก่ชุมชนในทางอ้อม

1.5.3 ด้านเศรษฐกิจ/พาณิชย์ จะเป็นการกระตุ้นส่งเสริมการเลี้ยงกระบือในประเทศมากขึ้น โดยเป็นกระบือที่มีคุณภาพ ซึ่งจะช่วยให้เพิ่มมูลค่าเชิงเศรษฐกิจทั้งในระดับครัวเรือนและระดับประเทศ

1.5.4 ภาคราชการ โดยเฉพาะกรมปศุสัตว์ได้นำเอาองค์ความรู้ที่ได้รับมาประกอบในการปรับปรุงหลักเกณฑ์การให้คะแนนการประกวดกระบือ และนำองค์ความรู้เผยแพร่สู่เกษตรกรและบุคคลทั่วไปในรูปแบบเอกสารวิชาการ บทความเผยแพร่ การฝึกอบรม เป็นต้น

1.5.5 ด้านอื่นๆ เป็นข้อมูลพื้นฐานที่จะนำไปสู่การศึกษาวิจัยเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนากระบืออย่างยั่งยืนในอนาคตต่อไป

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 การทบทวนวรรณกรรม/สารสนเทศ (Information) ที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 การคัดเลือกพันธุ์(Selection)

การคัดเลือกพันธุ์ เป็นกระบวนการเลือกที่จะเก็บสัตว์ตัวหนึ่ง หรือเลือกให้สัตว์ตัวใดตัวหนึ่งในประชากรมีโอกาสมากกว่าสัตว์ตัวอื่นที่จะสืบพันธุ์ หรือผสมพันธุ์เพื่อสร้างลูกสร้างหลาน สืบทอดชั่วอายุต่อไป การคัดเลือกโดยดูจากลักษณะภายนอก (Selection based on appearance) เป็นการคัดเลือกสัตว์โดยดูลักษณะภายนอกด้วยสายตา วิธีการนี้เหมาะกับการคัดเลือกลักษณะที่แสดงทางรูปร่างโดยตรง เช่น ลักษณะประจำพันธุ์ ได้แก่ สี เขา ลักษณะโครงร่าง และลักษณะการให้เนื้อเป็นต้นแต่การคัดเลือกสัตว์โดยดูจากลักษณะภายนอกร่างกายนั้น อาจมีทางที่จะทำนายผิดพลาดได้มาก เพราะลักษณะที่แสดงออกอาจเปลี่ยนแปลงเนื่องจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม และการดูเฉพาะลักษณะรูปร่างภายนอกของสัตว์นั้น ไม่สามารถบอกได้ว่าลักษณะภายในตัวสัตว์นั้นเป็นเช่นไร เช่น ความสามารถหรือความสมบูรณ์พันธุ์ การเจริญเติบโต ประสิทธิภาพการเปลี่ยนอาหารให้เป็นเนื้อ อย่างไรก็ตาม การคัดเลือกโดยดูจากลักษณะภายนอกเป็นวิธีที่ใช้กันมากที่สุดและเป็นวิธีแรกก่อนใช้วิธีอื่นที่รัดกุมและแน่นอนกว่า (สว่าง, 2548) การประกวดสัตว์เป็นกิจกรรมหนึ่งที่ทำให้เกิดการคัดเลือกสัตว์พันธุ์ดี ซึ่งผู้เลี้ยงสัตว์ทั้งหลายมักจะให้ความสำคัญกับการประกวดสัตว์และสนใจส่งสัตว์ของตนเองเข้าร่วมประกวดแข่งขันทั้งในระดับกลุ่ม/ชมรมระดับจังหวัด ระดับประเทศและระดับนานาชาติซึ่งเป็นการส่งเสริมและพัฒนาพันธุ์สัตว์ให้มีคุณภาพ ตามมาตรฐานพันธุ์สัตว์แต่ละชนิดถือเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้ใหม่ๆอีกทั้งยังเป็นการสร้างตลาดนัดพันธุ์สัตว์ที่มีคุณภาพทั้งนี้เป็นการพัฒนาและเพิ่มมูลค่าพันธุ์สัตว์ของประเทศอีกทั้งยังเป็นการถ่ายทอดเทคโนโลยีการคัดเลือกพันธุ์สัตว์และส่งเสริมให้เกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์เลือกใช้พ่อแม่พันธุ์ที่มีลักษณะตามมาตรฐานพันธุ์สัตว์

(สำนักพัฒนาการปศุสัตว์และถ่ายทอดเทคโนโลยี กรมปศุสัตว์, 2552) การจัดการประกวดกระบือพื้นเมืองหรือกระบือปลักต้องมีขั้นตอนและหลักเกณฑ์ มีการเตรียมตัวและวางแผนเป็น อย่างดีทั้งผู้จัดการประกวดและเกษตรกรผู้ส่งกระบือเข้าประกวด เกษตรกรเองจำเป็นต้องทำการเตรียมกระบือเข้าประกวด จำเป็นต้องอาศัยระยะเวลาในการฝึกหัดกระบือให้อยู่ในคำสั่ง สามารถจูงหรือบังคับได้ และที่สำคัญอย่างยิ่งคือ การเตรียมกระบือให้ดูดีสวยงาม เป็นที่เข้าตาของผู้ชม และกรรมการตัดสิน (นิกร และคณะ, 2552)

การจัดงานที่เกี่ยวข้องกับกระบือส่วนใหญ่สิ่งที่ไม่ได้คือ การจัดการประกวดกระบือทั้งพ่อพันธุ์และแม่พันธุ์ โดยเฉพาะในงานกระบือแห่งชาติ ซึ่งจัดเป็นประจำทุกปี โดยจะมีเกษตรกรนำกระบืองามเข้ามาประกวดอย่างคึกคัก กระบืองามเหล่านี้กว่าจะนำมาประกวดได้ เจ้าของต้องมีสายตาที่เฉียบแหลมมองเห็นแววอนาคตของกระบือที่จะคัดเลือกไว้ประกวด ดังนั้น การคัดเลือกกระบือในฝูงของตนเอง หรือเสาะแสวงหากระบืองามจึงเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ซึ่งอาจเรียกว่าเป็นภูมิปัญญาที่มีติดตัว ที่เกิดจากประสบการณ์ตรง ลองผิดลองถูก จนเกิดความแม่นยำขึ้น จนกลายเป็นความชำนาญเฉพาะตัว (จินตนา, 2548) ซึ่งความสำคัญและประโยชน์ของการตัดสินสัตว์ ในงานประกวดสัตว์ พบว่ามีประโยชน์ต่อการพัฒนาการปศุสัตว์หลายประการ เช่น เป็นการคัดเลือกและปรับปรุงพันธุ์สัตว์ เป็นการกระตุ้นธุรกิจการค้าสัตว์และธุรกิจอื่นที่เกี่ยวข้องกับการประกวดสัตว์ เป็นแหล่งรวบรวมสัตว์พันธุ์ดี เป็นต้น (อมร, 2551) องค์ความรู้ปลีกย่อยของลักษณะกระบืองามตามอุดมคติบางประการ และ การคัดเลือกโดยการดูตำแหน่งขวัญ และ ลักษณะกาลกิณี ส่วนใหญ่เป็นลักษณะเชิงคุณภาพ ไม่สามารถทำการชั่งตวง หรือวัดปริมาณได้ เป็นการบอกได้เพียงว่าใหญ่ สวย สง่า ขาว เทา ดำ เช่น รูปร่าง หน้าตา ลักษณะรูปทรงของเขา สีขน เป็นต้น องค์ความรู้เหล่านี้ถูกอนุรักษ์ถ่ายทอดสืบต่อกันมา เป็นการอนุรักษ์พันธุกรรมประจำถิ่น (in situ conservation) จากความเชื่อและค่านิยมที่แตกต่างกันไปบ้างของคนแต่ละถิ่นซึ่งส่งผลต่อความหลากหลายของพันธุกรรมของกระบือไทยที่ถูกคัดเลือกโดยธรรมชาติโดยองค์ความรู้เชิงอนุรักษ์นี้ส่วนใหญ่จะอยู่กับกลุ่ม ผู้ที่เลี้ยงกระบือเข้าประกวดโดยตรง และเกษตรกรรุ่นเก่าที่มีอดีตเป็นพ่อค้ากระบือ(นายฮ้อย) ซึ่งภูมิปัญญาหลายอย่างสามารถพัฒนาในเชิงเศรษฐกิจและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับกระบือได้ เช่น กระบืองามที่เข้าประกวด ที่มีลักษณะสวยงามตามอุดมคติ แม้ไม่ได้มีตัวเลขการผ่านทดสอบอัตราการเจริญเติบโตยืนยั้น หรือไม่มีพันธุ์ประวัติที่ชัดเจน ก็อาจขายได้ราคาเป็นแสนบาทขึ้นไป(กิตติ, 2553) ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลน้ำหนักกระบือที่เข้าประกวดในงานกระบือแห่งชาติ ปี 2548 พบว่าน้ำหนักกระบือรุ่นเพศผู้ อายุ 2-3 ปี พ่อพันธุ์อายุ 4-6 ปี และแม่พันธุ์อายุ 3-5 ปี มีน้ำหนักเฉลี่ย 621 ,760 และ 526 กิโลกรัม ตามลำดับ ซึ่งมีขนาดใหญ่กว่ากระบือของศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์สุรินทร์ที่มีอายุอยู่ในช่วงเดียวกัน(จินตนา, 2548)

2.2.2 ภูมิปัญญา และองค์ความรู้

ภูมิปัญญา พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้ความหมายของภูมิปัญญา หมายถึง พื้นความรู้ความสามารถ ส่วนองค์ความรู้ หมายถึง ความรู้ซึ่งได้มาจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ แล้วนำมาบูรณาการเข้าเป็นความรู้ในระดับที่สูงขึ้น

ประกาศิร กลางพอน (เข้าถึงเมื่อ 4/5/2558) กล่าวว่ ภูมิปัญญา หรือ Wisdom หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ ที่นำมาไปสูการปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาของมนุษย์ หรืออีกนัยหนึ่งคือพื้น ความรู้ ของปวงชนในสังคมนั้น ๆ และปวงชนในสังคมยอมรับรู้ เชื่อถือ เข้าใจ ร่วมกัน ส่วนภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถและทักษะของคนไทยอันเกิดจากการสังสมประสพการณที่ผ่าน กระบวนการเรียนรู้ เลือกรร ปรุงแต่ง พัฒนา และถ่ายทอดสืบทอดกันมา โดยภูมิปัญญาไทยจะมีลักษณะเป็น องค์รวม มีหลายด้าน เช่น ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรม และหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้าน การจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น และ เอี่ยม ทองดี (2542) กล่าวว่ ภูมิปัญญา มีลักษณะเป็น นามธรรม ประกอบด้วยองค์ประกอบอย่างน้อย 7 ด้าน ได้แก่ ด้านความคิด ด้านความรู้หรือองค์ความรู้ ความ เชื่อ ค่านิยม ความเห็น ความสามารถ และความฉลาดไหวพริบ

ดังนั้น ภูมิปัญญา จึงเป็นการบูรณาการเชื่อมโยงองค์ประกอบด้านต่างๆ เข้าด้วยกัน โดย องค์ความรู้ ถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งของภูมิปัญญา ซึ่งแต่ละองค์ประกอบล้วนมีส่วนสำคัญที่ทำให้ ภูมิปัญญา ที่มีอยู่เกิดคุณค่าและความภาคภูมิใจต่อบุคคล กลุ่มชน หรือชุมชน พร้อมทั้งมีคุณค่าควรแก่การ สังสมรวบรวมเป็นประสพการณ และมีค่าควรแก่การถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น นอกจากนี้ ภูมิปัญญา ยังสามารถสร้างองค์ความรู้และสังเคราะห์ความรู้ใหม่ๆ ให้มีความก้าวหน้าและมีประสิทธิภาพมากขึ้นกว่าเดิม

องค์ความรู้ วิถีพีเดีย (เข้าถึงเมื่อ 4/5/2558) ให้ความหมายของลักษณะองค์ความรู้ เป็น ความรู้ที่เกิดขึ้นต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากการถ่ายทอดจากประสพการณ หรือจากการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูล โดยความรู้เกิดขึ้นนั้นผู้รับสามารถนำไปใช้ได้โดยตรง หรือสามารถนำมาปรับใช้ได้ เพื่อให้เหมาะกับสถานการณ์หรืองานที่กระทำอยู่เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยความรู้ที่เกิดขึ้น นั้นผู้รับสามารถนำไปใช้ในลักษณะต่าง ๆ ได้

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 วิธีกรดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์ และการสำรวจ การสังเกตการณ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview schedule) เป็นเครื่องมือเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

3.1.1 ขั้นตอนและวิธีการดำเนินงาน

1) ศึกษาจากหนังสือ เอกสาร บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสอบถามจากผู้ที่มีความรู้ โดยพิจารณาให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2) จัดประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์และแผนการดำเนินงาน รวมทั้งขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และทีมวิจัยวางแผนประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

3) ลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้น(Primary data) โดยจัดเวทีกับเกษตรกรที่เลี้ยงกระบือ และใช้ประโยชน์จากกระบือ กับสภาพความเป็นจริง ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4) การทดสอบการศึกษาภาคสนาม เก็บรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง(Purposive Sampling) ซึ่งใช้เป็นตัวแทนของเกษตรกรที่เลี้ยงกระบือเพื่อส่งเข้าประกวด ทำการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม(Participant observation) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่เตรียมไว้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล (สุชาติ,2546)

5) ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์เพื่อให้มีเนื้อหาตรงตามวัตถุประสงค์

3.1.2 ประชากร จำนวนตัวอย่าง และวิธีการสุ่มตัวอย่าง

การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ ได้กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 100 ราย ดังนี้

1) ผู้ที่ส่งกระบือเข้าประกวดในงานกระบือแห่งชาติประจำปี 2559 ที่จัดในวันศุกร์สัปดาห์สุดท้ายของเดือนมกราคม 2559 จำนวน 50 ราย (คัดเลือกโดยการสุ่มแบบง่ายจากรายชื่อผู้ลงทะเบียนส่งกระบือประกวดจากทั่วประเทศ)

2) ผู้ที่มีประวัติเคยส่งกระบือเข้าประกวดทั้งระดับจังหวัด ระดับประเทศและผู้เลี้ยงกระบืองามที่มีความรู้ในการเลี้ยงกระบือเพื่อการประกวด ที่ได้รายชื่อจากสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดต่างๆ อีกจำนวน 50 ราย ซึ่งไม่ซ้ำกับรายชื่อผู้ที่ส่งกระบือเข้าประกวดในงานกระบือแห่งชาติประจำปี 2559 โดยแบ่งสัดส่วนตามภาคเหนือ 10 ราย ภาคกลาง 10 ราย ภาคตะวันออก 10 ราย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 10 ราย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 10 ราย

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.2.1) กำหนดข้อมูลที่ต้องการจากวัตถุประสงค์ของการวิจัย กำหนดตัวชี้วัด และมาตรวัดข้อมูลในแต่ละประเด็นตามที่ได้กำหนดไว้ แล้วนำข้อมูลตามประเด็นตัวชี้วัด และมาตรวัดมาสร้างเป็นข้อคำถาม ประกอบด้วยคำถามปลายปิดและปลายเปิดแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร และสภาพการเลี้ยงกระบือ

ส่วนที่ 2 ภูมิปัญญาการคัดเลือกกระบือเพื่อส่งเข้าประกวด ประกอบด้วย การปรับปรุงพันธุ์ การคัดเลือกพันธุ์ การคัดเลือกกระบือเพื่อทำการเลี้ยงส่งเข้าประกวด ลักษณะตามอุดมทัศน์กระบือไทย และลักษณะที่ไม่พึงประสงค์ของกระบือ

ส่วนที่ 3 องค์ความรู้การจัดการเลี้ยงดูกระบือเพื่อการประกวด ประกอบด้วย การจัดการด้านต่าง เช่น การจัดการคอก โรงเรือน การให้อาหาร การพักผ่อน การออกกำลังกาย การฝึกยืนฝึกเดินในการเข้าสนามประกวด ความคิดเห็นต่อปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ และความคาดหวังในการส่งกระบือเข้าประกวด

ส่วนที่ 4 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

3.2.2) การควบคุมคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ทำการทดสอบโดยการนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้น ไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญด้านสังคมศาสตร์ เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) และนำไปทดสอบกับเกษตรกรที่ไม่อยู่ในกลุ่มตัวอย่าง เพื่อตรวจสอบว่าคำถามที่มีอยู่ในแบบสอบถาม มีข้อใดที่ไม่ชัดเจนจะได้นำมาปรับปรุงแก้ไขก่อนที่จะนำไปใช้จริงต่อไป (บุญธรรม, 2540)

3.2.3) การหาความเชื่อถือได้ของเครื่องมือ (Reliability) นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้น ไปทดสอบกับเกษตรกรที่ไม่เกี่ยวข้องกับกลุ่มตัวอย่าง แล้วนำมาหาค่าความน่าเชื่อถือได้ของแบบสอบถามโดยวิธีหาสัมประสิทธิ์แอลฟาของ Cronbach (สุชาติ, 2546) ซึ่งได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของ Cronbach (α) = 0.94

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ

นำข้อมูลที่ได้มาแยกแยะ บันทึกข้อมูลและทำการวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนาในการอธิบายผล

บทที่ 4

ผลการวิจัย

4.1 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร และสภาพการเลี้ยงกระบือ

4.1.1 ข้อมูลพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมของเกษตรกร

ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่เก็บข้อมูลจริง จำนวน 128 ราย (จากกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ 100 ราย) พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 86.72 เป็นเพศชาย มีเพียง ร้อยละ 13.28 เป็นเพศหญิง อายุ เฉลี่ย 45.60 ± 12.48 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาถึงอนุปริญญา และระดับปริญญาตรีขึ้นไป ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ส่วนใหญ่ร้อยละ 63.28 ประกอบอาชีพเกษตรกรกรรม มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 4.54 ± 1.82 คน แรงงาน ภาคเกษตร เฉลี่ย 2.15 ± 1.68 คน และมีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 20.69 ± 24.38 ไร่ (รายละเอียดตามตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร

n=128

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
1.เพศ		
- ชาย	111	86.72
- หญิง	17	13.28
2.อายุ		
- 17 -35 ปี	33	25.78
- 36 -50 ปี	50	39.06
- 51 ปี ขึ้นไป	45	35.16
เฉลี่ย 45.60 ± 12.48 ปี ต่ำสุด 17 ปี สูงสุด 73 ปี		
3.ระดับการศึกษา		
- ประถมศึกษา	44	34.38
- มัธยมศึกษาถึงอนุปริญญา	43	33.59
- ปริญญาตรีขึ้นไป	41	32.03
4.อาชีพ		
- เกษตรกรรม	81	63.28
- ข้าราชการหรือพนักงานของรัฐ	20	15.63
- ธุรกิจหรือค้าขาย	15	11.72

- อื่นๆ	12	9.37
---------	----	------

ตารางที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร (ต่อ)

n=128

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
5.จำนวนสมาชิกในครอบครัว		
- 1 – 3 คน	34	26.56
- 4 – 6 คน	80	62.50
- 7 คนขึ้นไป	14	10.94
เฉลี่ย 4.54±1.82 คน ต่ำสุด 1 คน สูงสุด 10 คน		
6.แรงงานภาคการเกษตร (n=108)		
- 1 – 2 คน	67	62.04
- 3 – 4 คน	34	31.48
- 5 – 10 คน	7	6.48
เฉลี่ย 2.15±1.68 คน ต่ำสุด 1 คน สูงสุด 10 คน		
7.พื้นที่ถือครองเป็นของตนเอง (n=115)		
- 1 – 20 ไร่	73	63.48
- 21 – 40 ไร่	22	19.13
- 41 – 150 ไร่	20	17.39
เฉลี่ย 20.69±24.38 ไร่ ต่ำสุด 1 ไร่ สูงสุด 150 ไร่		

4.1.2 สภาพการเลี้ยงกระบือ

การศึกษาสภาพการเลี้ยงกระบือ ครอบคลุมเรื่องประสบการณ์ และสภาพการจัดการเลี้ยงกระบือ พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือ จำนวน 69 ราย หรือร้อยละ 53.91 มีประสบการณ์ในการเลี้ยงกระบือไม่เกิน 9 ปี เฉลี่ย 13.66±14.68 ปี ซึ่งส่วนใหญ่ จำนวน 107 ราย หรือร้อยละ 83.59 เลี้ยงกระบือด้วยตัวเอง จำนวน 55 ราย หรือ ร้อยละ 72.37 มีประสบการณ์เลี้ยงกระบือเพื่อประกวดไม่เกิน 5 ปี โดยเกษตรกรที่ เลี้ยงกระบือเข้าประกวดมี จำนวน 76 ราย ส่วนใหญ่ จำนวน 56 ราย หรือร้อยละ 73.68 เคยส่งกระบือเข้าประกวดไม่เกิน 10 ครั้ง คอกโรงเรือนส่วนใหญ่ ร้อยละ 60.16 เป็นคอกที่มีการปรับปรุงแข็งแรง มีรางน้ำ

ร่างอาหาร มีมุ่งป้องกันยุง รูปแบบการเลี้ยงกระป๋องส่วนใหญ่ ร้อยละ 75.78 เลี้ยงผสมผสานหลายวิธี โดยอาหารหยาบ ร้อยละ 54.69 ได้จากทำเลธรรมชาติและแปลงปลูกพืชอาหารสัตว์ โดยมีจำนวน 96 ราย ที่ปลูกพืชอาหารสัตว์ ส่วนใหญ่ปลูกน้อยกว่า 10 ไร่ เฉลี่ย 6.69 ± 8.80 ไร่ ร้อยละ 44.79 ปลูกพืชอาหารสัตว์ หลายชนิด ซึ่งส่วนใหญ่ ร้อยละ 71.09 จะมีการสำรองฟางข้าวนาปีไว้เลี้ยงกระป๋อง จำนวน 77 ราย หรือ ร้อยละ 63.64 มีการให้อาหารชั้นสำเร็จรูปเสริมให้กระป๋องกิน (รายละเอียดตามตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ประสบการณ์ และสภาพการจัดการเลี้ยงกระป๋อง

n=128		
ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
1. ประสบการณ์ในการเลี้ยงกระป๋อง		
- 1- 9 ปี	69	53.91
- 10 ปี ขึ้นไป	59	46.09
เฉลี่ย 13.66±14.68 ปี ต่ำสุด 1 ปี สูงสุด 60 ปี		
2. การจัดการในการเลี้ยงกระป๋อง		
- เลี้ยงเอง	107	83.59
- เลี้ยงเองและจ้างเลี้ยง รวมฝากคนอื่นเลี้ยง	13	10.16
- จ้างคนเลี้ยง	8	6.25
3. ประสบการณ์ในการเลี้ยงกระป๋องเพื่อประกวด (n=76)		
- 1 – 5 ปี	55	72.37
- 6 ปีขึ้นไป	21	27.63
เฉลี่ย 4.20±6.03 ปี ต่ำสุด 1 ปี สูงสุด 21 ปี		
4. จำนวนครั้งที่ส่งกระป๋องประกวด (n=76)		
- 1 – 10 ครั้ง	56	73.68
- มากกว่า 10 ครั้งขึ้นไป	15	19.74
- เลี้ยงกระป๋องประกวดแต่ไม่ได้ส่งประกวดเอง	5	6.58
เฉลี่ย 8.36±10.58 ปี ต่ำสุด 1 ครั้ง สูงสุด 60		
5. ลักษณะคอก/โรงเรือน		
- คอกปรับปรุง มีความมั่นคงแข็งแรง มีรางน้ำ รางอาหาร	77	60.16

n=128

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
มีมุ้งไนลอนกันแมลง		
- แบบดั้งเดิมยังไม่มี การปรับปรุงมากนัก	50	39.06
- คอกทันสมัย มีระบบพ่นน้ำระบายความร้อน	1	0.78
6.รูปแบบการเลี้ยงกระบือ		
- ผสมผสานหลายวิธี	97	75.78
- ไล่ต้อนสลับกับการผูกล่าม	26	20.31
- ชังคอกเป็นส่วนใหญ่	5	3.91

ตารางที่ 2 ประสิทธิภาพและสภาพการจัดการเลี้ยงกระบือ (ต่อ)

n=128

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
7.อาหารหยابสำหรับเลี้ยงกระบือ		
- ทำเลธรรมชาติทั่วไปและปลูกพืชอาหารสัตว์	70	54.69
- พื้นที่ทำเลธรรมชาติทั่วไป	32	25.00
- ปลูกพืชอาหารสัตว์	26	20.31
8.พื้นที่ปลูกพืชอาหารสัตว์รวม (n=96)		
- น้อยกว่า 10 ไร่	80	83.33
- 10-20 ไร่	9	9.38
- มากกว่า 20 ไร่	7	7.29
เฉลี่ย 6.69±8.80 ไร่ ต่ำสุด 1 ไร่ มากสุด 50 ไร่		
9.พืชอาหารสัตว์ที่ปลูก (n=96)		
- ปลูกหลายชนิด	43	44.79
- หญ้าเนเปียร์ปากช่อง 1	33	34.38
- หญ้ากินนี	8	8.33
- หญ้าแพงโกล่า	5	5.21
- หญ้าขน	4	4.17

n=128

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
7.อาหารหยาบสำหรับเลี้ยงกระบือ		
- ทำเลธรรมชาติทั่วไปและปลูกพืชอาหารสัตว์	70	54.69
- หญ้ารูซี่	3	3.12
10.การสำรองฟางข้าว		
- ฟางข้าวนาปี	91	71.09
- ไม่มีการสำรองฟางข้าว	36	28.13
- ฟางข้าวนาปรัง	1	0.78
11.อาหารชั้นที่เลี้ยงกระบือ (n=77)		
- อาหารชั้นสำเร็จรูป	49	63.64
- ทั้งอาหารชั้นและวัตถุดิบอาหารเสริม	20	25.97
- ใช้วัตถุดิบอาหารเสริม	8	10.39

ตารางที่ 3 จำแนกจำนวนกระบือที่เกษตรกรเลี้ยงต่อราย

ประเภทกระบือที่เลี้ยง	เฉลี่ย(ตัว)	ต่ำสุด(ตัว)	สูงสุด(ตัว)	ร้อยละ
1.รวมกระบือทุกขนาด	10.60±11.75	1	88	100.00
2.พ่อพันธุ์	0.91±2.04	1	18	8.58
3.แม่พันธุ์	4.38±5.49	1	45	41.32
4.ลูกกระบือเพศเมีย รวมทุกขนาด	2.89	1	15	27.27
4.1 ลูกกระบือ เพศเมีย (แรกเกิด – ไม่เกิน 1 ปี)	1.28±1.99	1	10	12.08
4.2 กระบือรุ่นและกระบือสาว (อายุ 1 ปีขึ้นไป-3 ปี)	1.61±2.53	1	15	15.19
5.ลูกกระบือเพศผู้ รวมทุกขนาด	2.42	1	12	22.83

ประเภทกระป๋องที่เลี้ยง	เฉลี่ย(ตัว)	ต่ำสุด(ตัว)	สูงสุด(ตัว)	ร้อยละ
5.1 ลูกกระป๋อง เพศผู้ (แรกเกิด – ไม่เกิน 1 ปี)	1.35±2.03	1	12	12.74
5.2 กระป๋องรุ่นและกระป๋องหนุ่ม (อายุ 1 ปีขึ้นไป-3 ปี)	1.07±1.68	1	8	10.09

4.1.3 จำแนกจำนวนกระป๋องที่เกษตรกรเลี้ยงต่อราย

จากการศึกษา พบว่า เกษตรกรเลี้ยงกระป๋องรวมทุกขนาด เฉลี่ย 10.60±11.75 ตัว โดยแยกเป็นพ่อพันธุ์เฉลี่ย 0.91±2.04 ตัว หรือ ร้อยละ 8.58 ของฝูง แม่พันธุ์เฉลี่ย 4.38±5.49 ตัว คิดเป็น ร้อยละ 41.32 ของฝูง โดยมีกระป๋องเพศเมียรุ่นอื่นๆ รวม เฉลี่ย 2.89 ตัว คิดเป็น ร้อยละ 27.27 ของฝูง จำแนกเป็น ลูกกระป๋องเพศเมียแรกเกิดถึงไม่เกิน 1 ปี ร้อยละ 12.08 และกระป๋องรุ่นและกระป๋องสาว ร้อยละ 15.19 ส่วนกระป๋องเพศผู้รุ่นอื่นๆ รวม เฉลี่ย 2.42 ตัว คิดเป็น ร้อยละ 22.83 ของฝูง จำแนกเป็น ลูกกระป๋องเพศผู้แรกเกิดถึงไม่เกิน 1 ปี ร้อยละ 12.74 และกระป๋องรุ่นและกระป๋องหนุ่ม ร้อยละ 10.09 (รายละเอียดตามตารางที่ 3)

4.1.4 กระป๋องที่เลี้ยงเพื่อประกวด

จากการศึกษาจำนวนกระป๋องที่เลี้ยงเพื่อการประกวด พบว่า จากเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด มีผู้เลี้ยงกระป๋องเพื่อประกวด จำนวน 76 ราย โดยส่วนใหญ่ 58 ราย หรือร้อยละ 76.32 เลี้ยงกระป๋องเพื่อส่งเข้าประกวด จำนวน 1-2 ตัว เฉลี่ย 1.89±1.10 ตัวต่อราย โดยเลี้ยงต่ำสุด จำนวน 1 ตัว และรายที่เลี้ยงสูงสุดมี จำนวน 5 ตัว (รายละเอียดตามตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 แสดงข้อมูลเกี่ยวกับกระป๋องที่เลี้ยงเพื่อการประกวด

n = 76		
จำนวนกระป๋องที่เลี้ยงประกวด	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
จำนวนกระป๋องที่เลี้ยงประกวดต่อราย		
- 1 – 2 ตัว	58	76.32
- 3 – 4 ตัว	16	21.05
- มากกว่า 4 ตัว	2	2.63

n = 76

จำนวนกระป๋องที่เลี้ยงประกวด	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
(เฉลี่ย 1.89 ± 1.10 ตัว ต่ำสุด 1 ตัว สูงสุด 5 ตัว)		

4.1.5 แหล่งที่มาของกระป๋องที่เลี้ยงประกวด และความสูงของกระป๋องแต่ละรุ่น

4.1.5.1 แหล่งที่มาของกระป๋องที่เลี้ยงเพื่อประกวด พบว่าจากข้อมูลกระป๋องที่สำรวจและเก็บข้อมูลได้เฉพาะในกลุ่มที่เลี้ยงเพื่อประกวดรวม จำนวน 151 ตัว จำแนกเป็น เพศเมีย จำนวน 75 ตัว และเพศผู้ จำนวน 76 ตัว ส่วนใหญ่ จำนวน 112 ตัว หรือ ร้อยละ 74.17 เป็นกระป๋องที่ซื้อมาจากแหล่งอื่นเพื่อเลี้ยงประกวด โดยกระป๋องที่เกษตรกรผลิตได้เองมีเพียง จำนวน 39 ตัว หรือร้อยละ 25.83 เท่านั้น โดยพบว่าสัดส่วนของกระป๋องเพศเมียที่เกษตรกรซื้อมาเลี้ยงเพื่อประกวด จำนวน 63 ตัว หรือ ร้อยละ 56.25 มีสัดส่วนสูงกว่าที่ซื้อกระป๋องเพศผู้เล็กน้อย คือมี จำนวน 49 ตัว หรือ ร้อยละ 43.75 (รายละเอียดตามตารางที่ 5)

4.1.5.2 ความสูงของกระป๋องที่เลี้ยงเพื่อประกวด พบว่าจากข้อมูลกระป๋องที่สำรวจได้ จำนวน 151 ตัว ในภาพรวมทั้งเพศเมียและเพศผู้ มีความสูง เฉลี่ย 149.86 ± 6.46 เซนติเมตร (ต่ำสุด 110.00 เซนติเมตร และสูงสุด 170.00 เซนติเมตร) ถ้าจำแนกเป็นรายเพศ พบว่าในเพศเมีย มีความสูงเฉลี่ยในทุกรุ่น 148.26 ± 5.70 เซนติเมตร ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยเล็กน้อย โดยตัวที่ต่ำสุดจัดอยู่ในรุ่นพินน้ำนม มีความสูง 110.00 เซนติเมตร และตัวที่มีความสูงที่สุดจัดอยู่ในรุ่นพินแท้ 3 คู่ มีความสูง 165.00 เซนติเมตร ในขณะที่เพศผู้ มีความสูงเฉลี่ยในทุกรุ่น 151.46 ± 7.22 เซนติเมตร สูงกว่าค่าเฉลี่ยเล็กน้อย โดยตัวที่ต่ำสุดจัดอยู่ในรุ่นพินน้ำนม มีความสูง 125 เซนติเมตร และตัวที่มีความสูงที่สุดจัดอยู่ในรุ่นใหญ่ พินแท้ 4 คู่ มีความสูง 170.00 เซนติเมตร

ตารางที่ 5 แหล่งที่มาของกระป๋องที่เลี้ยงเพื่อประกวดและความสูง จำแนกตามรุ่นที่จะส่งเข้าประกวด

ประเภทและรุ่นอายุ กระบือ	แหล่งที่มาของกระบือ จำนวน (ตัว/ร้อยละ)		ลักษณะความสูง (ซม.)		
	ผลิตเอง	ซื้อมา	ต่ำสุด	สูงสุด	เฉลี่ย
1.เพศเมีย รวม 75 ตัว	12/30.77	63/56.25	110.00	165.00	148.26±5.70
1.1 ฟันน้ำนมเพศเมีย	6	26	110.00	153.00	138.15±8.12
1.2 ฟันแท้ 1 คู่ เพศเมีย	2	13	140.00	157.00	148.44±4.95
1.3 ฟันแท้ 2 คู่ เพศเมีย	2	11	140.00	159.00	146.92±3.07
1.4 ฟันแท้ 3 คู่ เพศเมีย	0	9	152.00	165.00	158.13±5.30
1.5 ฟันแท้ 4 คู่ เพศเมีย	2	4	140.00	161.00	149.67±7.06
2.เพศผู้ รวม 76 ตัว	27/69.23	49/43.75	125.00	170.00	151.46±7.22
2.1 ฟันน้ำนมเพศผู้	3	14	125.00	155.00	139.65±9.11
2.2 ฟันแท้ 1 คู่ เพศผู้	12	8	145.00	164.00	152.75±5.99
2.3 ฟันแท้ 2 คู่ เพศผู้	11	17	140.00	159.00	151.64±5.05
2.4 ฟันแท้ 3 คู่ เพศผู้	0	4	150.00	165.00	156.25±6.75
2.5 ฟันแท้ 4 คู่ เพศผู้	1	6	145.00	170.00	157.00±9.20
ภาพรวม 151 ตัว	39/25.83	112/74.17	110.00	170.00	149.86±6.46

4.2 ภูมิปัญญาในการคัดเลือกกระบือเพื่อเลี้ยงประกวด

4.2.1 ภูมิปัญญาการเลือกวิธีผสมพันธุ์เพื่อผลิตกระบือประกวด ภูมิปัญญาในการคัดเลือกกระบือเพื่อส่งเข้าประกวด ส่วนหนึ่งมาจากการผสมพันธุ์เพื่อให้ได้ลูกกระบือที่มีลักษณะดี เพื่อคัดเลือกไว้เลี้ยงขายพันธุ์ หรือเพื่อเลี้ยงประกวด ซึ่งได้จากการสอบถามกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 128 ราย ถึงหลักปฏิบัติที่เกษตรกรดำเนินการ และเหตุผลที่การเลือกวิธีผสมพันธุ์ที่แตกต่างกัน (รายละเอียดตามตารางที่ 6) ดังนี้

4.2.1.1 วิธีการผสมพันธุ์ พบว่าเกษตรกร จำนวน 47 ราย หรือร้อยละ 36.72 เลือกที่จะใช้พ่อพันธุ์ในการผสมเพื่อปรับปรุงพันธุ์ และเลือกที่จะใช้วิธีการผสมเทียม ในจำนวนที่ใกล้เคียงกัน คือ จำนวน 45 ราย หรือร้อยละ 35.16 ทั้งนี้มีเกษตรกรที่เลือกใช้วิธีการผสมพันธุ์กระบือทั้ง 2 วิธี จำนวน 36 ราย คิดเป็นร้อยละ 28.12 (รายละเอียดตามตารางที่ 6)

4.2.1.2 เหตุผลที่เกษตรกรเลือกวิธีการผสมพันธุ์ โดยกลุ่มที่เลือกใช้พ่อพันธุ์จะมาจากเหตุผลที่ตัวเองมีพ่อพันธุ์ที่อยู่แล้ว และยังเชื่อว่าการใช้พ่อพันธุ์ผสมจะทำให้มีอัตราการผสมติดที่สูงกว่า ส่วนกลุ่ม

ที่เลือกใช้การผสมเทียม ส่วนใหญ่เห็นว่าสามารถเลือกพันธุกรรมได้ คือสามารถที่จะเลือกพ่อพันธุ์ได้ตามความต้องการของตนเองได้มากกว่า

ตารางที่ 6 ภูมิปัญญาการเลือกวิธีผสมพันธุ์เพื่อผลิตกระบือประกวด

n = 128

จำนวนกระบือที่เลี้ยงประกวด	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
1.วิธีการผสมพันธุ์		
- พ่อพันธุ์	47	36.72
- ผสมเทียม	45	35.16
- ผสมจริงโดยพ่อพันธุ์และการผสมเทียม	36	28.12
2.เหตุผลที่เลือกใช้วิธีการผสมพันธุ์ที่ต่างกััน(เฉพาะผู้ตอบคำถาม)		
2.1 ใช้พ่อพันธุ์ (n=48)		
- เชื่อว่าทำให้อัตรการผสมติดสูง	28	58.33
- ใช้พ่อพันธุ์ซึ่งเป็นของตนเอง	11	22.92
- ไม่ต้องเสียเวลาจับสัด หรือคอยสังเกตอาการเป็นสัด	5	10.42
- สะดวกกว่าการใช้ผสมเทียม	4	8.33
2.2 ใช้การผสมเทียม (n=50)		
- สามารถเลือกพันธุกรรมได้ (เลือกพ่อพันธุ์ได้)	36	72.00
- สะดวก ไม่ต้องมีภาระในการเลี้ยงพ่อพันธุ์	9	18.00
- ไม่มีพ่อพันธุ์เป็นของตนเอง	5	10.00

4.2.2 ภูมิปัญญาการคัดเลือกกระบือลักษณะดีเพื่อเลี้ยงประกวด

ภูมิปัญญาการคัดเลือกกระบือที่มีลักษณะดีเพื่อเลี้ยงประกวด โดยให้เกษตรกร 128 ราย ให้ความสำคัญกับลักษณะกระบือที่คัดเลือกไว้เพื่อเลี้ยงประกวด ด้วยการให้ความสำคัญมากที่สุด ไปหาน้อยที่สุด ตามลักษณะที่กำหนดให้ 11 ลักษณะ ทำการสังเคราะห์ข้อมูลใหม่ด้วยการตัดกลุ่มที่เลือกลำดับที่ 1 และ 11 (ตัดความลำเอียงสูง) แล้วแบ่งเกณฑ์การให้ความสำคัญเป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับความสำคัญมาก คือกลุ่มที่เลือกลำดับที่ 2 3 และ 4 2) ระดับความสำคัญปานกลาง คือกลุ่มที่เลือกลำดับที่ 5 6 และ 7 และ 3) ระดับความสำคัญน้อย คือกลุ่มที่เลือกลำดับที่ 8 9 และ 10 (รายละเอียดตามตารางที่ 7) ดังนี้

1) ความสำคัญในระดับมาก พบว่า เกษตรกรให้ความสำคัญกับลักษณะ กระบือที่คัดเลือกเพื่อเลี้ยงประกวด (คะแนนสูงสุดเมื่อเปรียบเทียบใน 3 กลุ่ม) มี 5 ลักษณะ โดยเรียงลำดับจากร้อยละ ที่มากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ อัตราการเจริญเติบโต ร้อยละ 54.79 (40/73 คะแนน) ความสูง ร้อยละ 50.00

(58/116 คะแนน) การให้เนื้อ(กล้ามเนื้อ ก้อนเนื้อที่ปรากฏ) ร้อยละ 39.45 (43/109 คะแนน) อุดมทัศนีย์ คว้าไทย ร้อยละ 38.55 (32/83 คะแนน) และรูปร่างโดยรวม ร้อยละ 37.10 (23/62 คะแนน) ตามลำดับ

2) ความสำคัญระดับปานกลาง พบว่า เกษตรกรให้ความสำคัญกับลักษณะที่คัดเลือกเพื่อเลี้ยงประกวดในระดับปานกลาง (คะแนนสูงสุดเมื่อเปรียบเทียบใน 3 กลุ่ม) มี 2 ลักษณะ ได้แก่ ความยาวลำตัว ร้อยละ 53.66 (66/123 คะแนน) และความลึกของลำตัว ร้อยละ 49.57 (57/115 คะแนน)

3) ความสำคัญในระดับน้อย พบว่า เกษตรกรให้ความสำคัญกับลักษณะที่คัดเลือกเพื่อเลี้ยงประกวดในระดับน้อย (คะแนนสูงสุดเมื่อเปรียบเทียบใน 3 กลุ่ม) มี 3 ลักษณะ ได้แก่ กระดูกหางและความยาวหาง ร้อยละ 49.14 (57/116 คะแนน) หน้าตา เขา หนิง และขน ร้อยละ 44.83 (52/116 คะแนน) เล็บหรือกีบ ร้อยละ 44.04 (48/109)

ตารางที่ 7 ภูมิปัญญาการคัดเลือกกระบือลักษณะดีเพื่อเลี้ยงประกวด

ลักษณะที่สำคัญ	ระดับมาก					ระดับปานกลาง					ระดับน้อย					รวม	ตัดลำดับ 1 และ 11	ข้อมูลไม่สมบูรณ์
	2	3	4	รวม	%	5	6	7	รวม	%	8	9	10	รวม	%			
1.อัตราการเจริญเติบโต	28	10	2	40	54.79	5	5	4	14	19.18	8	7	4	19	26.03	73	52	3
2.รูปร่างโดยรวม	15	7	1	23	37.10	10	4	3	17	27.42	4	8	10	22	35.48	62	63	3
3.อุดมทัศนีย์คว้าไทย	11	5	16	32	38.55	1	10	9	20	24.10	7	7	17	31	37.35	83	42	3
4.หน้าตา เขา หนิง ขน	9	9	13	31	26.72	15	6	12	33	28.45	33	12	7	52	44.83	116	9	3
5.ลักษณะการให้เนื้อ	21	16	6	43	39.45	12	9	16	37	33.94	9	12	8	29	26.61	109	16	3
6.ความสูง	16	25	17	58	50.00	15	14	6	35	30.17	13	6	4	23	19.83	116	9	3
7.ความลึกลำตัว	2	9	11	22	19.13	16	14	27	57	49.57	15	10	11	36	31.30	115	10	3
8.กีบ หรือเล็บ	9	7	15	31	28.44	12	9	9	30	27.52	8	23	17	48	44.04	109	16	3
9.กระดูก	11	11	13	35	33.02	7	13	12	32	30.19	11	13	15	39	36.79	106	19	3
10.ความยาวลำตัว	2	14	23	39	31.71	18	32	16	66	53.66	9	6	3	18	14.63	123	2	3
11.หาง ความยาวหาง	5	10	9	24	20.69	16	7	12	35	30.17	7	20	30	57	49.14	116	9	3

4.2.3 ภูมิปัญญาการคัดทิ้งกระบือที่มีลักษณะไม่พึงประสงค์

การคัดทิ้งกระบือที่มีลักษณะไม่เป็นที่ประสงค์ที่จะเลี้ยงประกวด ถือว่าเป็นภูมิปัญญาอย่างหนึ่งของเกษตรกร ซึ่งได้จากความคิดเห็นของเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือทั้งหมด ซึ่งแต่ละคนสามารถแสดงความคิดเห็นถึงลักษณะไม่พึงประสงค์ได้หลายลักษณะ (การเลือก 1 ลักษณะ เท่ากับ 1 คะแนน) สามารถสรุปจำแนกได้ถึง 17 หมวด และลักษณะย่อย 22 ลักษณะ (รายละเอียดตามตารางที่ 8) ดังนี้

เกษตรกรเห็นว่าลักษณะที่ไม่เป็นที่ประสงค์มากที่สุดเรียงตามลำดับ ได้แก่ หมวดของโครงสร้างร่างกาย คะแนน รวม 57 คะแนน หรือร้อยละ 37.75 คือโครงสร้างร่างกายเล็ก เตี้ยเมื่อเทียบกับในรุ่นเดียวกัน และผอมเลี้ยงไม่อ้วน หมวดที่เกี่ยวกับหาง คะแนน รวม 22 คะแนน หรือ ร้อยละ 14.57 คือ หางงอหรือหางคด กระดุกหางเล็กและหางสั้น หมวดที่เกี่ยวกับอุปนิสัยและอารมณ์ คะแนน รวม 12 คะแนน หรือ ร้อยละ 7.96 คือไม่เชื่อง มีนิสัยดุร้าย หมวดที่เกี่ยวกับขา คะแนน รวม 10 คะแนน หรือ ร้อยละ 6.62 คือขาเป้ รวมขาเล็กไม่ได้ขนาด หมวดที่เกี่ยวกับสะดือ คะแนน รวม 10 คะแนน หรือ ร้อยละ 6.62 คือสะดือโปน สะดือจุ่นหรือเหมือนเป็นไส้เลื่อน หมวดที่เกี่ยวกับเขา คะแนน รวม 7 คะแนน หรือ ร้อยละ 4.64 คือเขาหักหรือบิ่น วงเขาไม่สวยไม่รับกับใบหน้า และเขาเล็กไม่สมกับตัว หมวดที่เกี่ยวกับคอ คะแนน รวม 6 ราย หรือ ร้อยละ 3.97 คือคอบาง หรือคอยาวแคบ นอกนั้นมีคะแนนตั้งแต่ 1-5 คะแนน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ หน้าไม่สวย หลังแอ่น กีบหรือเล็บไม่สวย ร่างกายส่วนใดส่วนหนึ่งพิการ สายพันธุ์ ไม่แท้หรือมีลักษณะลูกผสมควายนม ลักษณะตาหนู(ลูกตาเล็ก เบ้าตาลึก) ท้องหมา (ท้องแขวน หรือท้องกิ่ว) บั้นท้ายแคบ การเดินไม่สง่า เดินไม่เชิดหน้า สีมัวหรือสีขนไม่สม่ำเสมอ ตามลำดับ

ตารางที่ 8 ภูมิปัญญาการคัดทิ้งกระบือที่มีลักษณะไม่พึงประสงค์

หมวดหมู่	ลักษณะไม่พึงประสงค์	จำนวน (คะแนน)	รวม (คะแนน)	ร้อยละ
1.โครงสร้าง	1.1 โครงสร้างร่างกายเล็ก	28	57	37.75
	1.2 เตี้ย เปรียบเทียบในรุ่นเดียวกัน	22	-	-
	1.3 ผอม และเลี้ยงไม่อ้วน	7	-	-
2.หาง	2.1 หางงอ หรือหางคด	12	22	14.57
	2.2 กระดุกหางเล็ก	5	-	-
	2.3 หางสั้น	5	-	-
3.อุปนิสัยและอารมณ์	ไม่เชื่อง มีนิสัยดุร้าย	12	12	7.96
4.ขา	ขาเป้ รวมขาเล็ก และไม่ได้ส่วน	10	10	6.62
5.สะดือ	5.1 สะดือโปน หรือสะดือจุ่น	5	10	6.62
	5.2 เป็นไส้เลื่อน	5	-	-
6.เขา	6.1 เขาหักหรือบิ่น	2	7	4.64
	6.2 วงเขาไม่สวย ไม่รับกับใบหน้า	3	-	-
	6.3 เขาเล็ก ไม่สมส่วนกับลำตัว	2	-	-

7.คอ	7.1 คอบาง	3	6	3.97
	7.2 คอยาวแคบ	3	-	-
8.หน้า	หน้าไม่สวย	5	5	3.31
9.หลัง	หลังแอ่น	4	4	2.65
10.กีบ	กีบ หรือ เล็บ ไม่สวย	3	3	1.99
11.พิการ	ร่างกายส่วนใดส่วนหนึ่งพิการ	3	3	1.99
12.ไม่ตรงกับอัตลักษณ์	สายพันธุ์ไม่แท้ หรือมีลักษณะเป็น	3	3	1.99
ควายไทย	กระบือลูกผสมควายนม (มูราห์)			
13.ตา	ตาหนู คือตาเล็ก เป้าตาลึก	2	2	1.32
14.ท้อง	ท้องหมา คือท้องแขวน หรือท้องกิว	2	2	1.32
15.ด้านท้าย	ส่วนของบั้นท้ายแคบ	2	2	1.32
16.การเดิน	การเดินไม่สง่า เดินไม่เชิดหน้า	2	2	1.32
17.สี	สีผิว และสีขน ไม่สม่ำเสมอ	1	1	0.66
	รวม	151	151	100.00

4.3 องค์ความรู้หรือภูมิปัญญาการจัดการเลี้ยงดูกระบือเพื่อประกวด

องค์ความรู้หรือภูมิปัญญาการจัดการเลี้ยงดูกระบือเพื่อการประกวด ได้จากการสอบถามเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือเพื่อประกวด จำนวน 76 ราย สามารถสรุปเป็นภูมิปัญญาทั้งหมด 8 ด้าน ได้แก่ การจัดการคอก โรงเรือน การให้อาหาร การพักผ่อน การออกกำลังกาย การฝึกยืนและเดิน การบำรุงหนัง ขน และเขา และการพักผ่อนหรือการผ่อนคลาย (รายละเอียดตามตารางที่ 9) ดังนี้

4.3.1 การสร้างคอกโรงเรือนและอุปกรณ์เพื่อให้กระบืออยู่สุขสบาย พบว่า ส่วนใหญ่ จำนวน 52 ราย หรือ ร้อยละ 68.42 มีคอกที่สร้างอย่างมั่นคงแข็งแรง หลังคาโปร่งโล่ง อากาศถ่ายเทดี และพื้นที่แห้งสะอาด โดย จำนวน 24 ราย หรือ ร้อยละ 31.58 มีการทำมุ้งไนลอนตาถี่ป้องกันแมลงรบกวน มีการทำรางอาหารและรางน้ำอย่างดี จำนวน 18 และ จำนวน 17 รายตามลำดับ โดยพบว่า จำนวน 6 ราย หรือ ร้อยละ 7.89 มีการสร้างคอกเพื่อเลี้ยงกระบือประกวดแยกจากคอกกระบือตัวอื่นๆ

4.3.2 การให้อาหารเพื่อบำรุงร่างกายและสร้างกล้ามเนื้อ เกษตรกร จำนวน 76 ราย ที่เลี้ยงกระบือประกวด โดยปกติจะมีการให้อาหารหยาบประเภทหญ้าและฟางเหมือนกัน แต่เพื่อเป็นการเตรียม

ร่างกายให้สมบูรณ์เพื่อเข้าสนามประกวด จึงมักนิยมเสริมอาหารชั้นให้กับกระบือด้วย ซึ่งพบว่า จำนวน 31 ราย หรือ ร้อยละ 40.80 มีการให้อาหารชั้นเสริมในช่วงเช้า กลางวัน หรือเย็น รองลงมา จำนวน 18 ราย หรือ ร้อยละ 23.68 เสริมอาหารชั้นช่วงบ่ายและเย็น และจำนวน 18 ราย หรือ ร้อยละ 23.68 เสริมอาหารชั้นช่วงเช้าและเย็น ซึ่งมีจำนวน 9 ราย ไม่มีการให้อาหารชั้นเสริมแต่อย่างใด

4.3.3 การอาบน้ำให้สดชื่น และทำให้ผิวหนัง และขนสะอาด พบว่า จำนวน 26 ราย หรือ ร้อยละ 34.21 จะให้กระบืออาบน้ำด้วยการให้นอนแช่น้ำตามสะดวกไม่กำหนดช่วงเวลา รองลงมา จำนวน 22 ราย หรือ ร้อยละ 28.95 ให้นอนแช่น้ำเฉพาะช่วงกลางวัน จำนวน 21 ราย หรือ ร้อยละ 27.63 ให้นอนแช่น้ำเวลาเช้าและเย็น จำนวน 5 ราย ทำการตักน้ำอาบให้วันละ 3 เวลา และ จำนวน 2 ราย ให้นอนแช่น้ำเวลาเที่ยงและเย็น

4.3.4 การให้คลุกโคลนเพื่อรักษาผิวหนัง ขน และช่วยป้องกันแมลงดูดเลือด พบว่า ดำเนินการ จำนวน 41 ราย โดยจำนวน 17 ราย หรือ ร้อยละ 41.46 ให้คลุกโคลนตามสะดวกไม่จำกัดครั้ง และเวลา รองลงมา จำนวน 10 ราย หรือ ร้อยละ 24.39 คลุกโคลนในช่วงเย็นก่อนเข้าคอก จำนวน 5 ราย หรือ ร้อยละ 12.19 ให้คลุกโคลนช่วงเช้า และเย็น จำนวน 5 ราย หรือ ร้อยละ 12.19 ให้คลุกโคลนวันละครั้งตามเวลาสะดวก และ จำนวน 4 ราย หรือ ร้อยละ 9.77 ให้คลุกโคลนอาทิตย์ละครั้ง

4.3.5 การออกกำลังกายเพื่อให้ร่างกายแข็งแรง และสร้างมัดกล้ามเนื้อ พบว่า ดำเนินการ จำนวน 38 ราย โดยจำนวน 23 ราย หรือ ร้อยละ 60.53 ให้ออกกำลังกายธรรมดาจากการเดินแทะเล็มหญ้า รองลงมา จำนวน 6 ราย หรือ ร้อยละ 15.79 ให้เดินสลับวิ่ง เข้า-เย็น จำนวน 4 ราย หรือ ร้อยละ 10.53 ให้เดินช่วงเย็นๆ จำนวน 3 ราย หรือ ร้อยละ 7.89 ให้เดินไป-กลับในช่วงเช้า ระยะทาง 2-3 กม.ทุกวัน และ จำนวน 2 ราย หรือ ร้อยละ 5.26 ให้เดินเป็นวงกลม โดยผูกเชือกล่ามให้เดิน วันละ 1 ครั้ง (ไม่ระบุเวลา)

4.3.6 การฝึกเดิน ฝึกยืน เป็นการฝึกบังคับทำตามคำสั่ง เพื่อเตรียมเข้าสนามประกวด พบว่า ดำเนินการ จำนวน 25 ราย โดยจำนวน 9 ราย หรือ ร้อยละ 36.00 ฝึกตามแต่โอกาส ในช่วงเวลาที่เจ้าของสะดวก รองลงมา จำนวน 6 ราย หรือ ร้อยละ 24.00 ฝึกช่วงก่อนนอนพักกลางวันๆ ละ ประมาณ 10-15 นาที จำนวน 5 ราย หรือ ร้อยละ 20.00 ทำการฝึกทุกเช้าจนกว่าจะเข้าประกวด จำนวน 3 ราย หรือ ร้อยละ 12.00 ฝึกก่อนเข้าประกวด 1 สัปดาห์ วันละ 30 นาที และจำนวน 2 ราย หรือ ร้อยละ 8.00 ทำการฝึกทุกวันเช้าและเย็น รวมวันละ 30 นาที

ตารางที่ 9 องค์ความรู้หรือภูมิปัญญาการจัดการเลี้ยงดูกระบือเพื่อประกวด

n=76

องค์ความรู้หรือภูมิปัญญาการจัดการเลี้ยงดูกระบือเพื่อประกวด	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
1.การสร้างคอกโรงเรือนและอุปกรณ์เพื่อให้กระบืออยู่สุขสบาย *	-	-
- มีความมั่นคงแข็งแรง โลงโปร่ง อากาศถ่ายเท พื้นแห้งสะอาด	52	68.42
- ทำมุ้งในล่อนตาตีป้องกันแมลงรบกวน	24	31.58

- มีร่างกายอย่างดี	18	23.68
- มีร่างกายดี	17	22.37
- มีคอกแยกเลี้ยงกระบือประกวดแยกต่างหาก	6	7.89
2.การให้อาหารชั้นเพื่อบำรุงร่างกายและสร้างกล้ามเนื้อ (n=76)	76	100.00
- เสริมอาหารชั้นช่วงเช้า กลางวัน หรือเย็น	31	40.80
- เสริมอาหารชั้นช่วงบ่าย-เย็น	18	23.68
- เสริมอาหารชั้นช่วงเช้า-เย็น	18	23.68
- ไม่เสริมอาหารชั้น	9	11.84
3.การอาบน้ำให้สดชื่น และทำให้ผิวหนัง และขนสะอาด (n=76)	76	100.00
- อาบน้ำ แช่น้ำตามสะดวกไม่กำหนดช่วงเวลา	26	34.21
- ให้ออนแช่น้ำเฉพาะช่วงกลางวัน	22	28.95
- ให้ออนแช่น้ำเวลา เช้าและเย็น	21	27.63
- ตักน้ำอาบให้วันละ 3 เวลา	5	6.58
- ให้ออนแช่น้ำเวลา เทียงและเย็น	2	2.63
4.การให้คลุกโคลนเพื่อรักษาผิวหนัง ขน และป้องกันแมลงดูดเลือด (n=41)	41	100.00
- ตามสะดวกไม่จำกัดครั้งและเวลา	17	41.46
- ช่วงเย็นก่อนเข้าคอก	10	24.39
- ช่วงเช้า และเย็น	5	12.19
- วันละครึ่งตามเวลาสะดวก	5	12.19
- อาทิตย์ละครึ่ง	4	9.77
5.การออกกำลังกายเพื่อให้ร่างกายแข็งแรง และสร้างมัดกล้ามเนื้อ (n=38)	38	100.00
- ออกกำลังกายแบบธรรมดาทั่วไปจากการเดินแพะเล็มหญ้า	23	60.53
- ให้เดินสลับวิ่ง เช้า-เย็น	6	15.79
- เดินช่วงเย็นๆ	4	10.53
- เดินไป-กลับ ระยะทาง 2-3 กม.ทุกวัน ช่วงเช้าๆ	3	7.89
- เดินเป็นวงกลม โดยผูกเชือกล่ามให้เดิน วันละ 1 ครั้ง	2	5.26

หมายเหตุ 1. * ค่าร้อยละเปรียบเทียบจาก 76 ราย โดยแต่ละรายสามารถเลือกตอบได้หลายข้อ
2. ข้อ 4-5 เกษตรกรไม่ได้ดำเนินการทุกราย

ตารางที่ 9 องค์ความรู้หรือภูมิปัญญาการจัดการเลี้ยงดูกระบือเพื่อประกวด (ต่อ)

n=76

องค์ความรู้หรือภูมิปัญญาการจัดการเลี้ยงดูกระบือเพื่อประกวด	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
6.การฝึกเดิน ฝึกยืน เป็นการฝึกบังคับทำตามคำสั่ง (n=25)	25	100.00
- แล้วยแต่โอกาส ฝึกในช่วงเวลาที่เจ้าของสะดวก	9	36.00
- ก่อนให้อาหารพักกลางวันๆ ละประมาณ 10-15 นาที	6	24.00
- ฝึกทุกเช้าจนกว่าจะเข้าประกวด	5	20.00
- ก่อนเข้าประกวด 1 สัปดาห์ วันละ 30 นาที	3	12.00
- ฝึกทุกวัน เช้าเย็น รวมวันละ 30 นาที	2	8.00
7.การบำรุงหนัง ขน และเขา เพื่อให้ผิวพรรณดี เขาเงางาม (n=38)	38	100.00
- ใช้น้ำมันมะพร้าว หรือน้ำมันมะกอก ทาบำรุงผิวหนังและเขา	13	34.21
- ใช้น้ำข้าวข้าวอาบและขัดผิวหนัง บางครั้งใช้เกลือผสมด้วย	10	26.32
- อาบน้ำด้วยยาสระผมทั่วไป	8	21.05
- อาบด้วยน้ำสะอาดอย่างเดียว	5	13.16
- กินอาหารบำรุง ร่วมกับการใช้น้ำมันพืชทาบำรุงหนังและเขา	2	5.26
8.การพักผ่อนเพื่อให้ร่างกายอ่อนคลาย (n=27)	27	100.00
- ให้พักผ่อนกลางวันได้ร่มไม้ช่วงอากาศร้อน(ไม่ระบุเวลาแน่ชัด)	16	59.26
- พักผ่อนช่วง 9.00-11.00 หรือ 9.00 – ประมาณ 15.00 น.	8	29.63
- พักผ่อนกลางวัน ช่วง 8.30-16.30 น.	3	11.11

หมายเหตุ ข้อ 6-8 เกษตรกรไม่ได้ดำเนินการทุกราย

4.3.7 การบำรุงหนัง ขน และเขา เพื่อให้ผิวพรรณดี เขาเงางาม พบว่า ดำเนินการ 38 ราย โดยจำนวน 13 ราย หรือ ร้อยละ 34.21 ใช้น้ำมันมะพร้าว หรือน้ำมันมะกอก ทาบำรุงผิวหนังและเขา จำนวน 10 ราย หรือ ร้อยละ 26.32 ใช้น้ำข้าวข้าวอาบและขัดผิวหนังและบางครั้งจะใช้เกลือผสมด้วย จำนวน 8 ราย หรือ ร้อยละ 21.05 อาบน้ำด้วยยาสระผม จำนวน 5 ราย หรือ ร้อยละ 13.16 อาบด้วยน้ำสะอาดเพียงอย่างเดียว และ จำนวน 2 ราย หรือ ร้อยละ 5.26 ให้กินอาหารบำรุงร่างกาย ร่วมกับการใช้น้ำมันพืชทาบำรุงหนังและเขา

4.3.8 การพักผ่อนเพื่อให้ร่างกายอ่อนคลาย พบว่า ดำเนินการ 27 ราย โดยจำนวน 16 ราย หรือ ร้อยละ 59.26 ให้พักผ่อนกลางวันได้ร่มไม้ จำนวน 8 ราย หรือ ร้อยละ 29.63 ให้พักผ่อนช่วง 9.00-11.00 หรือ 9.00 – ประมาณ 15.00 น. และ จำนวน 3 ราย หรือ ร้อยละ 11.11 ให้พักผ่อนกลางวัน ช่วงเวลา 8.30-16.30 น. ตามลำดับ

4.4 ความคิดเห็น ความคาดหวัง ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการเลี้ยงกระบือประกวด

4.4.1 ความคิดเห็นต่อปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการเลี้ยงกระบือประกวด

ความคิดเห็นต่อปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการเลี้ยงกระบือประกวด จากเกษตรกรที่เลี้ยงกระบือเพื่อประกวด จำนวน 76 ราย ซึ่งให้เลือกตอบได้หลายปัจจัย จากทั้งหมด 8 ปัจจัย รวมคะแนนทุกปัจจัยได้ 122 คะแนน โดยเกษตรกรเห็นว่าปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการเลี้ยงกระบือประกวด ที่มีคะแนนรวมสูงสุด จำนวน 74 คะแนน หรือ ร้อยละ 60.66 คือปัจจัยที่มาจากกรรมแม่พันธุ์และพ่อพันธุ์ดี รองลงมา จำนวน 15 คะแนน หรือ ร้อยละ 12.29 ซึ่งมีคะแนนเท่ากัน 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยที่เจ้าของมีองค์ความรู้ในการคัดเลือกกระบือเพื่อเลี้ยงประกวด และเจ้าของมีองค์ความรู้ในการจัดการเลี้ยงดูกระบือเพื่อประกวด จำนวน 9 คะแนน หรือ ร้อยละ 7.38 เห็นว่าเจ้าของมีความรู้การผสมพันธุ์และปรับปรุงพันธุ์ จำนวน 4 คะแนน หรือ ร้อยละ 3.28 เห็นว่ามาจากการตัดสินใจของคณะกรรมการ (ขึ้นกับกรรมการว่าจะให้ตัวไหนชนะ) จำนวน 3 คะแนน หรือ ร้อยละ 2.46 เห็นว่าเกี่ยวกับราคากระบือที่เข้าประกวด (กระบือราคาสูงมีโอกาชนะ) และ จำนวน 2 คะแนน หรือ ร้อยละ 1.64 เห็นว่ามีปัจจัยจากเกณฑ์การตัดสินให้คะแนนที่เที่ยงตรง น่าเชื่อถือ (รายละเอียดตามตารางที่ 10)

4.4.2 ความคาดหวังในการเลี้ยงกระบือประกวด

จากการศึกษาความคาดหวังของเกษตรกรที่เลี้ยงกระบือเพื่อประกวด จำนวน 76 ราย พบว่า 25 ราย หรือ ร้อยละ 30.12 คาดหวังว่ากระบือที่ผ่านสนามประกวดจะมีมูลค่าเพิ่มขึ้น รองลงมา 19 ราย หรือ ร้อยละ 22.89 หวังว่าจะได้รับความรู้และประสบการณ์ เพื่อนำไปพัฒนาสายพันธุ์กระบือของตนเอง 18 ราย หรือ ร้อยละ 21.69 คาดหวังว่าจะมีส่วนช่วยอนุรักษ์กระบือไทยไว้คู่แผ่นดิน จำนวน 12 ราย หรือ ร้อยละ 14.46 คาดหวังว่าจะได้รับเงินรางวัลจากการประกวด จำนวน 6 ราย หรือ ร้อยละ 7.23 คาดว่าจะได้สร้างชื่อเสียงให้กับคอก (ซุ้มควายงาม) และ จำนวน 3 ราย หรือ ร้อยละ 3.61 คาดหวังว่าจะได้สร้างเครือข่ายและความร่วมมือระหว่างคนเลี้ยงกระบือด้วยกัน ตามลำดับ (รายละเอียดตามตารางที่ 11)

4.4.3 ปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะต่อการเลี้ยงกระบือประกวด

4.4.3.1 ปัญหา อุปสรรค ทำการสอบถามเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ซึ่งถือว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการคัดเลือกและเลี้ยงกระบือเพื่อประกวด สามารถสรุปปัญหา อุปสรรคในการคัดเลือกและเลี้ยงกระบือประกวด ดังนี้

- 1) ขาดการสนับสนุนจากภาครัฐในการจัดประกวดกระบืออย่างจริงจัง
- 2) ขาดถังเก็บน้ำเชื้อ เพื่อใช้ในการเก็บน้ำเชื้อพ่อพันธุ์ดีเพื่อผสมพันธุ์แม่กระบือของตนเอง และของสมาชิกกลุ่ม เพื่อปรับปรุงพันธุ์ และจะคัดเลือกตัวที่มีลักษณะดีเพื่อเลี้ยงประกวด

- 3) ในฤดูแล้งขาดแคลนพืชอาหารสัตว์ และขาดพื้นที่ปลูกพืชอาหารสัตว์
- 4) การเลี้ยงกระบือเพื่อประกวดมีต้นทุนค่อนข้างสูง
- 5) น้ำเชื้อพ่อพันธุ์ดีหายากและราคาแพง ซึ่งหมายถึงน้ำเชื้อของภาคเอกชน ซึ่งจะตั้งราคาขายแพง ตามรางวัลที่พ่อพันธุ์เคยมีประวัติการชนะเลิศการประกวดจากเวทีต่างๆ
- 6) ขาดความรู้ในการเลี้ยงกระบือเพื่อประกวด และขาดนักวิชาการที่มีความรู้จริง ให้ความรู้แก่เกษตรกร
- 7) กรรมการมักตัดสินให้ควายอ้วนชนะ ซึ่งเห็นว่าไม่ตรงกับการคัดเลือกพันธุ์ที่ดี

ตารางที่ 10 ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการเลี้ยงกระบือประกวด

n = 76

ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการเลี้ยงกระบือประกวด	จำนวน	ร้อยละ
รวม คะแนน	122	100.00
1.กระบือมาจากแม่ และพ่อกระบือพันธุ์ดี	74	60.66
2.เจ้าของมีองค์ความรู้ในการคัดเลือกกระบือเพื่อเลี้ยงประกวด	15	12.29
3.เจ้าของมีองค์ความรู้ในการจัดการเลี้ยงดูเพื่อการประกวด	15	12.29
4.เจ้าของมีความรู้เรื่องการผลิตผสมพันธุ์และปรับปรุงพันธุ์	9	7.38
5.มีส่วนจากกรรมการตัดสินการประกวด	4	3.28
6.เกี่ยวกับราคากระบือที่เข้าประกวด(ราคาสูงมีโอกาสนชนะ)	3	2.46
7.เกณฑ์การตัดสินให้คะแนนที่เที่ยงตรง น่าเชื่อถือ	2	1.64
หมายเหตุ แสดงความคิดเห็นได้หลายข้อ		

ตารางที่ 11 ความคาดหวังในการเลี้ยงกระบือประกวด

n = 76

ความคาดหวังในการเลี้ยงกระบือประกวด	จำนวน	ร้อยละ
รวม คะแนน	83	100.00
1.เพิ่มมูลค่าของกระบือที่ส่งประกวด	25	30.12
2.ได้รับประสบการณ์/ความรู้ เพื่อพัฒนาสายพันธุ์กระบือของตนเอง	19	22.89

3.มีส่วนในการอนุรักษ์กระบือไทยให้คู่แผ่นดิน	18	21.69
4.คาดหวังว่าจะได้รางวัลจากการประกวด	12	14.46
5.เพื่อสร้างชื่อเสียงให้กับคอก(ซุ้มควายงาม)	6	7.23
6.สร้างเครือข่ายและความร่วมมือระหว่างคนเลี้ยงกระบือด้วยกัน	3	3.61

หมายเหตุ แสดงความคิดเห็นได้หลายข้อ

4.4.3.2 ข้อเสนอแนะต่อการเลี้ยงกระบือประกวด จากการศึกษา พบว่า เกษตรกรให้ข้อเสนอแนะในหลายเรื่อง ได้แก่

- 1) ควรปรับปรุงหลักเกณฑ์การตัดสินให้คะแนนในการประกวดกระบือให้เป็นแนวเดียวกันทั้งประเทศ
- 2) ควรส่งเสริมการประกวดกระบือให้กว้างขวางทั้งระดับจังหวัด และระดับภาค
- 3) ควรสร้างกรรมการตัดสินให้มากขึ้น
- 4) กรรมการควรมีความละเอียดในการตัดสิน มีความเป็นกลาง กรรมการตัดสินต้องมีความรู้ดี และไม่เปลี่ยนแปลงแนวทางการตัดสิน ยกตัวอย่าง บางเวทีกรรมการชี้แจงว่ากระบือที่มีลักษณะให้เนื้อดี มัดกล้ามเนื้อเด่นชัด ถือว่าเป็นลักษณะเชิงเศรษฐกิจ ไม่จำเป็นต้องมีความสูงมาก แต่ในบางเวทีกรรมการชี้แจงว่ากระบือที่ดีต้องมีโครงสร้างสูงใหญ่ เป็นต้น
- 5) ควรให้กรรมการอธิบายหลักเกณฑ์ และวิธีการตัดสินให้ชัดเจนมากขึ้น
- 6) การจัดประกวดควรจัดงานประกวดภายใน 1 วัน เพื่อลดค่าใช้จ่าย (งานกระบือแห่งชาติ ใช้เวลาในการจัดงาน 2 วัน)
- 7) อยากให้ภาครัฐสนับสนุนวัคซีนป้องกันโรคในกระบือ
- 8) ขอให้ภาครัฐสนับสนุนค่าขนส่งในการขนส่งกระบือมาประกวดในแต่ละเวที
- 9) ขอให้ภาครัฐสนับสนุนแหล่งเงินทุนให้กับเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือมากขึ้นกว่านี้

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

5.1.1 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร และสภาพการเลี้ยงกระบือ

5.1.1.1 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 128 ราย ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 45.60 ± 12.48 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และปริญญาตรีขึ้นไป ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรกรรม มีสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 4.54 ± 1.82 คน เป็นแรงงานในภาคการเกษตร เฉลี่ย 2.15 ± 1.68 คน และมีพื้นที่ถือครองเฉลี่ยต่อรายเท่ากับ 20.69 ± 24.38 ไร่

จากข้อมูลพื้นฐานทำให้เห็นว่าเกษตรกรที่เลี้ยงกระบือประกวดในปัจจุบันเป็นคนรุ่นหนุ่มอายุน้อยไม่มาก และมีการศึกษาที่หลากหลายตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และปริญญาตรีหรือสูงกว่า นับเป็นสิ่งที่ดีที่การเลี้ยงกระบือได้รับความสนใจจากคนรุ่นใหม่ที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ที่จะช่วยให้การพัฒนาและปรับปรุงพันธุ์กระบือรุ่นหน้าได้อย่างรวดเร็ว

5.1.1.2 สภาพการเลี้ยงกระบือ ประกอบด้วย

1) ประสพการณ์กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 128 ราย พบว่า จำนวน 69 ราย หรือร้อยละ 53.91 มีประสพการณ์ในการเลี้ยงกระบือไม่เกิน 9 ปี โดยเฉลี่ย 13.66 ± 14.68 ปี และเกือบทุกรายเลี้ยงกระบือด้วยตัวเอง ส่วนผู้ที่เลี้ยงกระบือประกวดมี จำนวน 76 ราย โดย จำนวน 55 ราย มีประสพการณ์ไม่เกิน 5 ปี ส่วนใหญ่เคยส่งกระบือเข้าประกวด ไม่เกิน 10 ครั้ง

2) สภาพการจัดการเลี้ยงดูกระบือ พบว่าคอกโรงเรือนกระบือส่วนใหญ่ เป็นคอกโรงเรือนที่มีการปรับปรุงดี มีรางน้ำรางอาหาร มีมุ้งไนลอนป้องกันยุงและแมลง วิธีการเลี้ยงส่วนใหญ่เป็นการเลี้ยงแบบผสมผสานหลายวิธี พืชอาหารสัตว์ที่ใช้เลี้ยงกระบือส่วนใหญ่ได้จากทำเลธรรมชาติและแปลงพืชอาหารสัตว์ที่ปลูก โดยมีผู้ปลูกพืชอาหารสัตว์ จำนวน 96 ราย มีพื้นที่ปลูกเฉลี่ย 6.69 ± 8.80 ไร่ต่อราย ส่วนใหญ่มีการสำรองฟางข้าวนาปี โดยเกษตรกร จำนวน 77 ราย มีการเสริมอาหารชั้นสำเร็จรูปให้แก่กระบือ

3) จำนวนกระบือที่เลี้ยงทั่วไป พบว่าเกษตรกรเลี้ยงกระบือรวมทุกขนาด เฉลี่ย 10.60 ± 11.75 ตัว โดยแยกเป็นพ่อพันธุ์เฉลี่ย 0.91 ± 2.04 ตัว แม่พันธุ์เฉลี่ย 4.38 ± 5.49 ตัว กระบือเพศเมียรุ่นอื่นๆ รวม เฉลี่ย 2.89 ตัว ส่วนกระบือเพศผู้รุ่นอื่นๆ รวม เฉลี่ย 2.42 ตัว

4) จำนวนกระบือที่เลี้ยงเพื่อประกวด ผู้เลี้ยงกระบือประกวด จำนวน 76 ราย ส่วนใหญ่จะเลี้ยง จำนวน 1-2 ตัว เฉลี่ย 1.89 ± 1.10 ตัวต่อราย โดยแหล่งที่มาของกระบือที่เลี้ยงประกวดเป็นกระบือที่ซื้อมาจากแหล่งอื่น ซึ่งสัดส่วนการซื้อกระบือเพศเมียมีสัดส่วนสูงกว่าเพศผู้เล็กน้อย สำหรับความสูงของกระบือที่เลี้ยงเพื่อประกวด ภาพรวมทั้งเพศเมียและเพศผู้ มีความสูง เฉลี่ย 149.86 ± 6.46 เซนติเมตร โดยเพศเมียมีความสูงเฉลี่ยทุกรุ่น 148.26 ± 5.70 เซนติเมตร ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยเล็กน้อย ในขณะที่เพศผู้ มีความสูงเฉลี่ยทุกรุ่น 151.46 ± 7.22 เซนติเมตร ซึ่งสูงกว่าค่าเฉลี่ย

เกษตรกรในกลุ่มนี้มีประสบการณ์ในการเลี้ยงกระบือยังไม่นาน ซึ่งสอดคล้องกับอายุเฉลี่ยที่ยังไม่สูงมาก และในส่วนของกลุ่มผู้เลี้ยงกระบือประกวดก็มีประสบการณ์ไม่เกิน 5 ปี จึงนับเป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่มีความสนใจและหันมาเลี้ยงกระบือประกวด และพบเห็นอยู่ในสนามประกวดปัจจุบัน ซึ่งคนรุ่นใหม่ก็จะมีพัฒนาการจัดการไม่ว่าจะเป็นเรื่องคอกโรงเรือน อุปกรณ์ การเตรียมการด้านอาหารสัตว์ที่ดี โดยเฉพาะการปลูกพืชอาหารสัตว์ การสำรองฟางข้าว และการให้อาหารชั้นเสริมให้กับกระบือ แต่จะเห็นว่าจำนวนกระบือที่เกษตรกรเลี้ยงประกวดต่อรายมีจำนวนไม่มาก ทั้งนี้ ก็เนื่องจากการเลี้ยงกระบือประกวดนั้นต้องมีการดูแลเอาใจใส่เป็นพิเศษ การเลี้ยงจำนวนหลายตัวอาจทำให้ไม่สามารถดูแลได้ทั่วถึง และเป็นที่น่าสังเกตว่ากระบือที่เลี้ยงประกวดส่วนใหญ่มาจากการซื้อหามาจากแหล่งอื่นๆ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนกระบือที่มีพันธุกรรมที่ดี ดังนั้น การจัดการประกวดสัตว์ชนิดต่างๆ รวมทั้งการจัดการประกวดกระบือนั้น นอกจากจะเป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้ใหม่ๆ ของเกษตรกร และผู้สนใจแล้ว ยังถือเป็นการสร้างตลาดนัดพันธุ์สัตว์ที่มีคุณภาพ เป็นการเพิ่มมูลค่าพันธุ์สัตว์ของประเทศ และเป็นการถ่ายทอดเทคโนโลยีการคัดเลือกพันธุ์สัตว์ไปในตัวด้วย (นิกร และคณะ ,2552)

5.1.2 ภูมิปัญญาในการคัดเลือกกระบือเพื่อเลี้ยงประกวด ประกอบด้วย

5.1.2.1 ภูมิปัญญาในการเลือกวิธีผสมพันธุ์เพื่อให้ได้ลูกกระบือลักษณะดี พบว่า จำนวน 47 ราย เลือกที่จะใช้พ่อพันธุ์ผสม จำนวน 45 ราย เลือกใช้วิธีการผสมเทียม และ จำนวน 36 ราย เลือกที่จะใช้ทั้ง 2 วิธี โดยเหตุผลที่เกษตรกรเลือกวิธีการผสมด้วยพ่อพันธุ์ เพราะมีพ่อพันธุ์เป็นของตนเอง และเชื่อว่ามีอัตราการผสมติดสูงกว่า ส่วนที่เลือกใช้วิธีผสมเทียม เพราะเห็นว่าสามารถเลือกพันธุกรรมคือเลือกพ่อพันธุ์ได้ตามความต้องการได้หลากหลาย

5.1.2.2 ภูมิปัญญาการคัดเลือกกระบือที่มีลักษณะดีเพื่อเลี้ยงประกวด โดยให้เกษตรกร 128 ราย ให้ความสำคัญกับลักษณะกระบือที่คัดเลือกเพื่อเลี้ยงประกวด จากลักษณะที่กำหนด 11 ลักษณะ ตามเกณฑ์การให้คะแนนการประกวด โดยให้เกษตรกรระบุความเห็นว่าเป็นลักษณะที่มีความสำคัญมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด เรียงลำดับที่ 1- ลำดับที่ 11 ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการตัดกลุ่มที่เลือกลำดับที่ 1 และลำดับที่ 11 (ตัดกลุ่มที่มีความลำเอียงสูง) แล้วทำการแบ่งเกณฑ์การให้ความสำคัญใหม่เป็น 3 ระดับๆ ละ 3 กลุ่ม เรียงตามลำดับ ได้แก่ 1) ระดับความสำคัญมาก คือกลุ่มที่เลือกให้ความสำคัญในลำดับที่ 2 3 และ 4 2) ระดับความสำคัญปานกลาง คือกลุ่มที่เลือกให้ความสำคัญในลำดับที่ 5 6 และ 7 และ 3) ระดับความสำคัญน้อย คือกลุ่มที่เลือกให้ความสำคัญในลำดับที่ 8 9 และ 10 ดังนี้

1) ความสำคัญในระดับมาก มีคะแนนสูงสุด 5 ลักษณะ เรียงลำดับจากค่าร้อยละที่สูงสุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ ลักษณะอัตราการเจริญเติบโต (54.79%) ลักษณะความสูง (50%) ลักษณะการให้เนื้อ (39.45) ลักษณะอุดมทัศนีย์ควายไทย (38.55) และลักษณะรูปร่างโดยรวม (37.10%) ตามลำดับ

2) ความสำคัญระดับปานกลาง มีคะแนนสูงสุด 2 ลักษณะ เรียงลำดับจากค่าร้อยละที่สูงสุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ ลักษณะความยาวลำตัว (53.66%) และลักษณะความลึกของลำตัว (49.57%)

3 ความสำคัญในระดับน้อย มีคะแนนสูงสุด 3 ลักษณะ เรียงลำดับจากค่าร้อยละที่สูงสุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ ลักษณะกระดูกหางและความยาวหาง (49.14%) ลักษณะหน้าตา เขา หนึ่ง ขน (44.84) และลักษณะเล็บหรือกีบ (44.04) ตามลำดับ

จากภูมิปัญญาของเกษตรกรที่ให้ความสำคัญกับลักษณะกระปือที่ตีเพื่อเลี้ยงประกวด อาจใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงหลักเกณฑ์การตัดสินให้คะแนนการประกวดกระปือได้ เพราะปัญหาหนึ่งของการประกวดกระปือปัจจุบันคือใช้เวลามากในการตัดสิน เนื่องจากหลักเกณฑ์การตัดสินการประกวดกระปือ มีถึง 7 หมวด คะแนน รวม 100 คะแนน โดยในแต่ละหมวดยังมีข้อย่อย รวมทั้งหมด 39 ข้อย่อยสำหรับเพศผู้ และ 40 ข้อย่อยสำหรับเพศเมีย (ตามตารางภาคผนวกที่ 1) โดยอาจปรับให้เหลือลักษณะที่สำคัญ 10 ลักษณะตามผลการศึกษานี้ โดยคงเกณฑ์การให้คะแนนเดิมที่สำคัญ 2 ลักษณะที่มีความสำคัญไว้ คือ 1) ลักษณะอวัยวะสืบพันธุ์ ซึ่งมีคะแนน 7 คะแนน กับ 2) ลักษณะอุปนิสัยและอารมณ์ ซึ่งมีคะแนนเต็ม 3 คะแนน ซึ่งจากภูมิปัญญาในการคัดทิ้งกระปือที่มีลักษณะไม่พึงประสงค์ ตามข้อ 5.2.3 จะเห็นว่าหมวดที่เกี่ยวกับอุปนิสัยและอารมณ์ จะมีผลต่อการคัดทิ้งในระดับต้นๆ ก่อนที่จะเลี้ยงประกวด และอุปนิสัยและอารมณ์นี้จะมีผลอย่างมากต่อการจัดการเลี้ยงดูของเกษตรกร กระปือที่มีลักษณะไม่เชิงจะจัดการยากและอาจทำอันตรายต่อคนเลี้ยงได้ และยังมีผลต่อคะแนนเมื่อลงสนามประกวดจริง ในข้อนี้คณะผู้ทำวิจัยเสนอว่าควรเพิ่มคะแนนจากเดิม 3 คะแนน เป็น 5 คะแนน รวมคะแนน 2 ลักษณะ(ลักษณะอวัยวะสืบพันธุ์+ลักษณะอุปนิสัยและอารมณ์) เท่ากับ 12 คะแนน จึงเหลือคะแนนที่ต้องจัดสรรใหม่ 88 คะแนนให้กับลักษณะสำคัญ 10 ข้อ(ตามผลการศึกษา) โดยการจัดสรรคะแนนสามารถแบ่งคะแนนตามน้ำหนักความสำคัญ คือระดับมาก ระดับปานกลาง และระดับน้อย ซึ่งจะทำให้เกณฑ์การตัดสินการประกวดกระปือลดเหลือ 12 ข้อ โดยไม่มีข้อปลีกย่อยอื่นอีก ซึ่งจะทำให้การตัดสินกระปือเป็นไปอย่างรวดเร็ว และสอดคล้องภูมิปัญญาของเกษตรกรส่วนใหญ่ ซึ่งให้ความสำคัญกับลักษณะเชิงเศรษฐกิจ เห็นได้จากการให้ความสำคัญในระดับมาก กับลักษณะเชิงเศรษฐกิจโดยตรงถึง 2 ลักษณะ คือ อัตราการเจริญเติบโต และลักษณะการให้น้ำ และเป็นลักษณะเชิงเศรษฐกิจโดยอ้อม คือลักษณะรูปร่างโดยรวม และการให้ความสำคัญในระดับปานกลาง คือลักษณะความยาวลำตัว และลักษณะความลึกของลำตัว ก็คือมองในส่วนที่ให้ผลผลิตเนื้อที่เป็นเชิงเศรษฐกิจเช่นเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับ กิตติ (2554) ที่ระบุว่าภูมิปัญญาหลายอย่างสามารถพัฒนาในเชิงเศรษฐกิจและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับกระปือได้ อย่างไรก็ตามการปรับเกณฑ์การตัดสินนั้นว่ามีความสำคัญ ซึ่งนอกจากมีผลต่อการตัดสินแล้วยังเกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาและปรับปรุงพันธุ์กระปือของประเทศ จึงควรมีการนำเสนอข้อมูลและรับฟังความคิดเห็น จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาข้อสรุปที่จะเป็นประโยชน์ และมีความเหมาะสมต่อไป

5.1.2.3 ภูมิปัญญาในการคัดทิ้งกระปือที่มีลักษณะไม่พึงประสงค์ เกษตรกรเห็นว่าลักษณะกระปือที่ควรคัดทิ้ง และไม่ควรเลี้ยงประกวด ดังนี้

ลำดับที่ 1 รวม 57 คะแนน หมวดที่เกี่ยวกับโครงสร้างร่างกาย คือ กระปือที่มีโครงสร้างเล็ก และพอม

ลำดับที่ 2 รวม 22 คະแนน หมวดที่เกี่ยวกับหาง คือ หางงอหรือหางคด กระดุกหางเล็ก และหางสั้น

ลำดับที่ 3 รวม 12 คະแนน คือ หมวดที่เกี่ยวกับอุปนิสัยและอารมณ์ คือกระปือที่ไม่เชื่อ มินิสัยดุร้าย

ลำดับที่ 4 รวม 10 คະแนน คือ หมวดที่เกี่ยวกับขา คือกระปือที่ขาเป๋ รวมขาเล็กไม่ได้ส่วน

ลำดับที่ 5 รวม 10 คະแนน คือ หมวดที่เกี่ยวกับสะดือ คือกระปือที่มีสะดือโปน สะดือจุ่น หรือสะดือเป็นไส้เลื่อน

ลำดับที่ 6 รวม 7 คະแนน คือ หมวดที่เกี่ยวกับเขา ได้แก่ เขาหักหรือปิ่น วงเขาไม่สวย ไม่รับ กับใบหน้า และเขาเล็กไม่สมกับตัว(โครงสร้างใหญ่ เขาเล็ก)

ลำดับที่ 7 รวม 6 คະแนน คือ กระปือที่คอบาง หรือคอยาวแคบ

ลำดับที่ 8 รวม 5 คະแนน คือ กระปือที่หน้าไม่สวย(หน้าไม่ได้ส่วนกับตา หู เขา จมูก)

และอื่นๆ ที่มีคะแนนลดหลั่นลงไปในช่วง 1-4 คະแนน ได้แก่ กระปือที่หลังแอ่น กีบหรือเล็บ ไม่สวย ร่างกายส่วนใดส่วนหนึ่งพิการ สายพันธุ์ลูกผสมควายนม ลักษณะตาหนู (ลูกตาเล็ก เบ้าตาลึก) ท้องหมา (ท้องแขวน หรือท้องกิว) บั้นท้ายแคบ เดินไม่สง่า เดินไม่เชิดหน้า สีผิวหรือสีขนไม่สม่ำเสมอ เป็นต้น

ภูมิปัญญาของเกษตรกรในการคัดทิ้งกระปือที่ลักษณะไม่ดี ไม่เหมาะสมที่จะเลี้ยงประกวด นับเป็นภูมิปัญญาที่สำคัญต่อการพัฒนาการเลี้ยงกระปือ ถือเป็น การคัดเลือกโดยการดูลักษณะภายนอก ที่เห็นชัดด้วยสายตา ซึ่งสอดคล้องกับ สว่าง (2548) ที่กล่าวว่า การคัดเลือกโดยดูจากลักษณะภายนอก เป็นวิธี ที่ใช้กันมากที่สุด และเป็นวิธีแรกก่อนที่จะใช้วิธีอื่นที่รัดกุมและแน่นอนกว่า ซึ่งเมื่อกระปือลักษณะไม่ดีถูกคัดทิ้ง ออกไปจากฝูงแล้ว ก็จะเป็นการเปิดโอกาสให้กระปือที่ลักษณะดี โครงสร้างใหญ่ เจริญเติบโตเร็ว มีโอกาส ขยายพันธุ์ ทำให้การผลิตกระปือในภาพรวมได้ผลผลิตสูงขึ้น โดยกระปือมีความแข็งแรง ทนทานต่อโรคและ แมลง ต้นทุนการผลิตต่ำ ผลตอบแทนเร็วและคุ้มค่ากับการลงทุนของเกษตรกร

5.1.3 องค์ความรู้หรือภูมิปัญญาการจัดการเลี้ยงดูกระปือเพื่อประกวด จากการสัมภาษณ์และ สังกัดจากเกษตรกรผู้เลี้ยงกระปือประกวด จำนวน 76 ราย มีองค์ความรู้จัดการเลี้ยงดูกระปือเพื่อประกวด ดังนี้

5.1.3.1 การสร้างคอกโรงเรือนและอุปกรณ์ เพื่อให้กระปืออยู่สุขสบาย ส่วนใหญ่ จำนวน 52 ราย มีคอกที่สร้างอย่างมั่นคงแข็งแรง หลังคาโปร่งโล่ง อากาศถ่ายเทดี และพื้นที่แห้งสะอาด และ จำนวน 24 ราย มีการกางมุ้งไนลอนตาถี่ป้องกันแมลง และมีการทำรางอาหาร และรางน้ำอย่างดี จำนวน 18 ราย และ จำนวน 17 ราย ตามลำดับ

5.1.3.2 การให้อาหาร เพื่อบำรุงร่างกายและสร้างกล้ามเนื้อ ส่วนใหญ่ จำนวน 67 ราย ให้อาหารหยาบประเภทหญ้ากับฟางข้าว และเสริมอาหารชั้น โดยให้กินในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน เช่น 1) กินหญ้าและฟางข้าวแล้วเสริมอาหารชั้นในช่วงเช้า กลางวัน หรือเย็น 2) กินหญ้าและฟางข้าวแล้ว

เสริมอาหารชั้นช่วงบ่ายถึงเย็น และ 3) กินหญ้าอย่างเดียว พร้อมเสริมอาหารชั้นช่วงเช้าและเย็น โดยพบว่า จำนวน 9 ราย ให้กินเฉพาะหญ้าอย่างเดียวไม่ได้เสริมอาหารชั้น

5.1.3.3 การอาบน้ำ เพื่อให้สดชื่น ทำให้ผิวหนัง และขนสะอาด ดำเนินการทั้งหมด จำนวน 76 ราย โดยจำนวน 26 ราย จะให้กระป๋องนอนแช่น้ำตามสะดวกไม่กำหนดช่วงเวลา รองลงมา จำนวน 22 ราย ให้นอนแช่น้ำเฉพาะช่วงกลางวัน อีกจำนวน 21 ราย ให้นอนแช่น้ำเวลาเช้าและเย็น และที่เหลือจะต้มน้ำอาบ ให้กระป๋องวันละ 3 เวลา และบางรายให้นอนแช่น้ำเวลาเที่ยงและเย็น

5.1.3.4 การให้คลุกโคลน เพื่อรักษาผิวหนัง ขน และช่วยป้องกันแมลงดูดเลือด ดำเนินการ จำนวน 41 ราย โดยจำนวน 17 ราย ให้คลุกโคลนตามสะดวกไม่จำกัดครั้งและเวลา รองลงมา จำนวน 10 ราย ให้คลุกโคลนในช่วงเย็นก่อนเข้าคอก จำนวน 5 ราย ให้คลุกโคลนช่วงเช้าและเย็น จำนวน 5 ราย ให้คลุกโคลน วันละครั้งตามเวลาสะดวก และจำนวน 4 ราย ให้คลุกโคลนอาทิตย์ละครั้ง

5.1.3.5 การออกกำลังกาย เพื่อให้ร่างกายแข็งแรง และสร้างมัดกล้ามเนื้อ ดำเนินการ จำนวน 38 ราย จำนวน 23 ราย ให้ออกกำลังกายแบบธรรมดาทั่วไปคือให้เดินแทะเล็มหญ้า รองลงมา จำนวน 6 ราย ให้เดินสลับกับการให้วิ่งเช้าและเย็น ที่เหลือบางรายให้ออกกำลังกายด้วยการเดินไปกลับ ระยะทาง 2-3 กิโลเมตรทุกวันในช่วงเช้า และให้เดินเป็นวงกลมโดยผูกเชือกล่ามให้เดิน เป็นต้น

5.1.3.6 การฝึกเดิน ฝึกยืน เป็นการฝึกบังคับทำตามคำสั่ง ดำเนินการ จำนวน 25 ราย โดยจำนวน 9 ราย ฝึกตามโอกาสในช่วงเวลาที่สะดวก รองลงมา จำนวน 6 ราย ฝึกช่วงก่อนนอนพักกลางวัน วันละประมาณ 10-15 นาที จำนวน 5 ราย ทำการฝึกทุกเช้าจนกว่าจะเข้าประกวด จำนวน 3 ราย จะฝึกก่อน เข้าประกวด 1 สัปดาห์ วันละ 30 นาที และ จำนวน 2 ราย ทำการฝึกทุกวัน เช้าและเย็น รวมวันละ 30 นาที

5.1.3.7 การบำรุงหนัง ขน และเขา เพื่อให้ผิวพรรณดี เขาเงางาม ดำเนินการ จำนวน 38 ราย จำนวน 13 ราย จะใช้น้ำมันมะพร้าว หรือน้ำมันมะกอกทาผิวหนังและเขา รองลงมา จำนวน 10 ราย ใช้น้ำข้าวข้าวอาบและขัดผิวหนังและบางรายจะใช้เกลือผสมด้วย และ จำนวน 8 ราย อาบน้ำให้ร่วมกับการใช้ ยาสระผม (ของคน) ที่เหลือบางรายให้กินอาหารบำรุง ร่วมกับการใช้น้ำมันพืชทาผิวหนังและเขา เป็นต้น

5.1.3.8 การพักผ่อน เพื่อให้ร่างกายผ่อนคลาย ดำเนินการ 27 ราย โดย จำนวน 16 ราย ให้ออกกำลังกายกลางคืนได้ร่มไม้ รองลงมา จำนวน 8 ราย ให้ออกกำลังกายช่วงเวลา 09.00 ถึง 11.00 กับ 09.00 ถึงประมาณ 15.00 น. และ จำนวน 3 ราย ให้ออกกำลังกายกลางวัน ช่วงเวลาตั้งแต่ 8.30 ถึง 16.30 น.

จะเห็นว่าการจัดการเลี้ยงดูกระป๋องเพื่อเข้าประกวดนั้น นอกจากมีภูมิปัญญาในการที่จะได้ กระป๋องตัวดี ๆ โดยการคัดเลือกจากกระป๋องที่ได้จากการผสมพันธุ์และปรับปรุงพันธุ์ขึ้นมาเอง หรือซื้อหามาจาก เกษตรกรรายอื่น ยังไม่สามารถที่จะรับรองว่าเมื่อส่งกระป๋องเข้าประกวดแล้วจะประสบผลสำเร็จ คือได้รับ รางวัลชนะเลิศหรือได้รับรางวัลในระดับรองลงไป หากแต่ยังต้องมีการจัดการและดูแลกระป๋องอย่างดี ทั้งการ ทำคอกโรงเรือนที่ดี มั่นคงแข็งแรง ซึ่งเกี่ยวกับการพักผ่อน การให้อาหาร ซึ่งจากผลการศึกษาพบว่า เกษตรกร ที่เลี้ยงกระป๋องประกวดเกือบทุกรายมีการให้อาหารชั้นเสริม ทำให้กระป๋องได้รับอาหารที่เพียงพอทั้งปริมาณ และคุณภาพ กระป๋องที่เข้าประกวดส่วนใหญ่หรือเกือบทั้งหมดจึงมีความสมบูรณ์กว่ากระป๋องที่เลี้ยงโดยทั่วไป

มาก นอกจากนั้นบางรายก็ยังมีภูมิปัญญาในการดูแลผิวหนัง ขน ด้วยการใช้น้ำมันพืชโคลน การให้อาบน้ำ การให้พักผ่อน การให้คลุกโคลนเพื่อให้ผิวหนังและขนสวย การให้ออกกำลังกาย การฝึกเดิน ฝึกยืนซึ่งล้วนมีผลต่อการเข้าสนามประกวด เพราะกระป๋องที่ยืนหรือเดินสง่า อารมณ์ดี ไม่ตื่นตกใจ ก็จะทำให้คณะกรรมการตัดสินได้ดูลักษณะต่างๆ อย่างละเอียดมากกว่าตัวที่ไม่ผ่านการฝึกฝน ซึ่งสอดคล้องกับ นิกร และคณะ (2552) ที่กล่าวว่า สิ่งที่เกษตรกรผู้ส่งกระป๋องเข้าประกวดจะต้องทำก็คือการเตรียมกระป๋องเข้าประกวด ซึ่งต้องอาศัยระยะเวลาในการฝึกหัดกระป๋องให้อยู่ในคำสั่ง สามารถจูงหรือบังคับได้ และที่สำคัญอย่างยิ่งคือการเตรียมกระป๋องให้ดูดีสวยงามเป็นที่เข้าตาของผู้ชม และกรรมการตัดสิน

5.1.4 ความคิดเห็น ความคาดหวัง ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการเลี้ยงกระป๋องประกวดของเกษตรกร

5.1.4.1 ความคิดเห็นต่อปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการเลี้ยงกระป๋องประกวด เกษตรกรระบุว่าปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการส่งกระป๋องเข้าประกวด สูงสุด 74 คะแนน มาจากการมีแม่พันธุ์และพ่อพันธุ์ดี รองลงมาคือคะแนนเท่ากัน 15 คะแนน คือเจ้าของมีองค์ความรู้ในการคัดเลือกกระป๋องเพื่อเลี้ยงประกวด และเจ้าของมีองค์ความรู้ในการจัดการเลี้ยงดูกระป๋องเพื่อประกวด นอกนั้น เห็นว่าเพราะเจ้าของมีความรู้เรื่องการผสมพันธุ์และปรับปรุงพันธุ์ เพราะการตัดสินของคณะกรรมการ (ขึ้นกับกรรมการว่าจะให้ตัวไหนชนะ) เพราะเกี่ยวกับราคากระป๋องที่เข้าประกวด (กระป๋องราคาสูงมีโอกาสนชนะ) และเห็นว่าเกี่ยวกับเกณฑ์การให้คะแนนการประกวด

จากข้อมูลจะเห็นว่า เกษตรกรมีความเชื่อว่าการที่จะประสบความสำเร็จคือกระป๋องที่ส่งเข้าประกวดมีรางวัลติดไม้ติดมือกลับบ้านนั้น ที่สำคัญยิ่งคือการมีพ่อแม่พันธุ์ที่ดี มากกว่าองค์ความรู้การคัดเลือกและเลี้ยงกระป๋องเพื่อประกวดด้วยซ้ำ จึงทำให้เกษตรกรแสวงหากระป๋องตัวที่มีลักษณะดี ด้วยการซื้อหากระป๋องจากเกษตรกรรายที่มีพ่อแม่พันธุ์ดีและเคยมีประวัติที่กระป๋องได้รับรางวัลการประกวด ทำให้เกิดการซื้อขายแลกเปลี่ยน และเนื่องจากของ(กระป๋อง)มีจำนวนจำกัด จึงทำให้เป็นการกระตุ้นให้เกิดมูลค่าต่อตัวที่สูงขึ้น และเกิดการเก็งกำไร เพราะกระป๋องบางตัวที่ซื้อมาในราคาที่ยังไม่สูงมากนัก แต่พอผ่านสนามประกวดและได้รับรางวัล แม้ไม่มีพันธุ์ประวัติรองรับชัดเจน ก็อาจขายได้ราคาเป็นแสนบาทขึ้นไป (กิตติ, 2554) ซึ่งความเป็นจริงในปัจจุบัน มูลค่ากระป๋องที่ชนะการประกวดเพิ่มขึ้นจากหลักแสนบาทเป็นหลักล้านบาทแล้ว

5.1.4.2 ความคาดหวังในการเลี้ยงกระป๋องประกวด พบว่า จำนวน 25 ราย คาดหวังว่ากระป๋องที่ผ่านสนามประกวดจะมีมูลค่าเพิ่มขึ้น รองลงมา จำนวน 19 ราย หวังว่าจะได้รับความรู้และประสบการณ์เพื่อนำไปพัฒนาสายพันธุ์กระป๋องของตนเอง จำนวน 18 ราย คาดหวังว่าจะมีส่วนช่วยอนุรักษ์กระป๋องไทยไว้คู่แผ่นดิน จำนวน 12 ราย คาดหวังว่าจะได้รับเงินรางวัลจากการประกวด จำนวน 6 ราย คาดหวังว่าจะได้สร้างชื่อเสียง และจำนวน 3 ราย คาดหวังว่าจะได้สร้างเครือข่ายและความร่วมมือระหว่างคนเลี้ยงกระป๋องด้วยกัน

ความคาดหวังของเกษตรกรส่วนใหญ่ที่เลี้ยงกระป๋องประกวดนั้นก็ต้องการที่จะสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับกระป๋องของตัวเอง สอดคล้องกับ อมร (2551) ที่กล่าวว่าความสำคัญของการตัดสินการ

ประกวดสัตว์ ที่เป็นผลประโยชน์ต่อการพัฒนาการปศุสัตว์ คือ เป็นการคัดเลือกและปรับปรุงพันธุ์ และยังเป็น การกระตุ้นธุรกิจการค้าสัตว์และธุรกิจที่เกี่ยวข้อง รวมถึงเป็นแหล่งรวบรวม(ซื้อขาย)สัตว์พันธุ์ดีด้วย และนอกจากนั้นเวทีการประกวดกระบือยังเป็น การถ่ายทอดองค์ความรู้ทางวิชาการในการคัดเลือกพันธุ์สัตว์ที่ ถูกต้อง การจัดการเลี้ยงดูจากคณะกรรมการตัดสินที่จะชี้แจงเปรียบเทียบกระบือแต่ละตัวให้เกษตรกรมีความ เข้าใจและนำความรู้กลับไปใช้ในการปรับปรุงและคัดเลือกกระบือของตนเอง ทำให้การปรับปรุงพันธุ์กระบือ ของประเทศมีความก้าวหน้าไปมาก เห็นได้จากที่ จินตนา (2548) กล่าวถึงข้อมูลน้ำหนักกระบือที่เข้าประกวด ในงานกระบือแห่งชาติในปี 2548 สำหรับกระบือรุ่นเพศผู้ (อายุ 2-3 ปี) พ่อพันธุ์ (อายุ 4-6 ปี) และแม่พันธุ์ (อายุ 3-5 ปี) มีน้ำหนักเฉลี่ย 621 760 และ 526 กิโลกรัมตามลำดับ ซึ่งมีขนาดใหญ่กว่า (น้ำหนักมากกว่า) กระบือของศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์สุรินทร์ที่มีอายุในช่วงเดียวกัน

5.1.4.3 ปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะของเกษตรกร

1) ปัญหา อุปสรรค ในการเลี้ยงกระบือประกวด ได้แก่ ขาดการสนับสนุนในการ จัดประกวดกระบืออย่างจริงจังจากภาครัฐ ขาดถังเก็บน้ำเชื้อเพื่อใช้ในการเก็บน้ำเชื้อพ่อพันธุ์ดี ขาดแคลน พืชอาหารสัตว์ในฤดูแล้ง ขาดแคลนพื้นที่ปลูกพืชอาหารสัตว์ การเลี้ยงกระบือเพื่อประกวดมีต้นทุนสูง น้ำเชื้อ พ่อพันธุ์ดีหายากและราคาแพง ขาดความรู้ในการเลี้ยงกระบือเพื่อประกวด และ กรรมการมักตัดสินให้กระบือ อ้วนชนะซึ่งเกษตรกรไม่เห็นด้วย

2) ข้อเสนอแนะ ได้แก่ ควรปรับเกณฑ์การให้คะแนนตัดสินการประกวดกระบือ ให้เป็นแนวเดียวกันทั้งประเทศ ควรส่งเสริมการประกวดกระบือให้กว้างขวางทุกระดับ ควรสร้างกรรมการ ตัดสินให้มากขึ้น กรรมการควรมีความละเอียดและเป็นกลางในการตัดสิน กรรมการตัดสินต้องมีความรู้ดี และ ไม่เปลี่ยนแปลงแนวทางการตัดสินบ่อย ควรให้กรรมการอธิบายหลักเกณฑ์และวิธีการตัดสินให้ชัดเจน การจัด ประกวดควรจัดงานประกวดภายใน 1 วัน เพื่อลดค่าใช้จ่าย อยากให้ภาครัฐสนับสนุนวัคซีนป้องกันโรค ขอให้ ภาครัฐสนับสนุนค่าขนส่ง และขอให้ภาครัฐสนับสนุนแหล่งเงินทุนให้กับเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือมากขึ้น

5.2 ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา

ผลจากการศึกษาทั้งหมดชี้ให้เห็นว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือประเวศนั้นมีทั้ง องค์ความรู้ในการคัดเลือก ปรับปรุงพันธุ์ และองค์ความรู้ในการจัดการเลี้ยงดูกระบือเพื่อประเวศในระดับหนึ่งแล้ว ซึ่งการส่งเสริมให้เกิดเวที การประเวศกระบืออย่างต่อเนื่องจะทำให้การปรับปรุงพันธุ์กระบือของประเทศมีความก้าวหน้าต่อไป ภาครัฐจึง ควรสนับสนุนทั้งงบประมาณและบุคลากร โดยเฉพาะกรรมการตัดสินที่จะต้อง มีการผลิตเพิ่มเติมและสร้างให้เป็นมืออาชีพ มีความเที่ยงตรงและเที่ยงธรรม และอาจต้องมีการปรับปรุงเกณฑ์การตัดสินการประเวศโดยลด หมวดหมู่และข้อย่อยของเกณฑ์การตัดสิน เพื่อให้ตัดสินง่ายขึ้น มีความชัดเจนตรงประเด็น ลดระยะเวลา และลด ข้อโต้แย้งท้วงติงจากเจ้าของสัตว์ ซึ่งจำเป็นที่จะต้องอาศัยเวทีการเสนอที่เหมาะสม โดยอาจเสนอผ่านสมาคม อนุรักษ์และพัฒนากระบือให้เป็นเจ้าภาพหลักในการดำเนินการ และเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้เสนอความคิดเห็น เพื่อให้เกิดการยอมรับและใช้เป็นเกณฑ์การตัดสินการประเวศต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมปศุสัตว์. 2550. การเลี้ยงกระบือ. แหล่งที่มา : <http://www.go.th./Service/buffaloO.html>. เข้าถึงเมื่อ 4/5/2558.
- กรมปศุสัตว์. 2552. ภูมิปัญญาไทยในการจัดการเลี้ยงกระบือปลัก. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, กรุงเทพฯ.
- กิตติ กุบแก้ว. 2553. ภูมิปัญญาการคัดเลือกควายไทย. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, กรุงเทพฯ. .
- จรัญ จันทลักษณ์. 2527. ควายในระบบไร่นาไทย. ไทยวัฒนาพานิช. กรุงเทพฯ.
- จินตนา อินทรมงคล. 2548. ควายไทยเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. กองบำรุงพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, กรุงเทพฯ.
- นิกร สางห้วยไพร สุพรชัย ฟารี และ โฆษิต เหลืองจรัสสุริยา. 2552. ลักษณะทั่วไปของควายไทยกับการตัดสินใจการประกวด. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, กรุงเทพฯ.
- บุญธรรม จิตต่อนันต์. 2540. การวิจัยทางสังคมศาสตร์. สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- ประภาศิริ กลางพอน. วิชา ภูมิปัญญาไทย และสุขภาพ. แหล่งที่มา: <http://www.ipesp.ac.th/learning/thaistory/content1.html>. เข้าถึงเมื่อ 4/5/2558.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. แหล่งที่มา: <http://www.royin.go.th/dictionary>. เข้าถึงเมื่อ 4/5/2558.
- วิกิพีเดีย. องค์ความรู้. แหล่งที่มา: <https://th.wikipedia.org/wiki/องค์ความรู้>. เข้าถึงเมื่อ 4/5/2558.
- สว่าง อังกูโร. 2548. การคัดเลือกและการประกวดโคเนื้อ. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, กรุงเทพฯ.
- สำนักพัฒนาการปศุสัตว์และถ่ายทอดเทคโนโลยี กรมปศุสัตว์. 2552 (10 พฤษภาคม 2554). การประกวดกระบือ. แหล่งที่มา: http://www.dld.go.th/transfer/th/index.php?option=com_content&Task=view&id=4711&Itemid=47. เข้าถึงเมื่อ 4/5/2558.
- สำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์. 2560. ประกาศเกณฑ์คะแนนการประกวดกระบือ กรมปศุสัตว์ ในงานกระบือแห่งชาติ ครั้งที่ 21 พ.ศ.2560 ประเภทกระบืองาม (เอกสารโรเนียว 4 หน้า).
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2546. ระเบียบวิธีการวิจัยสังคมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ 12. บริษัทเฟื่องฟ้า ปรีนติ้ง, กรุงเทพฯ.

อมร อัครวงศานนท์. 2551. **วิชาประกวดและตัดสินสัตว์**. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
วิทยาเขตปทุมธานี, (อัสสัมชัญ).

เอี่ยม ทองดี. 2542. **ภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

ภาคผนวก

ตารางภาคผนวก

ตารางภาคผนวกที่ 1 เกณฑ์การให้คะแนนตัดสินการประกวดกระบือของกรมปศุสัตว์

ส่วนของร่างกาย	ลักษณะ	คะแนน
ก. รูปร่างทั่วไป		20
1. ขนาด	โครงสร้างร่างกายโดยรวมดูกลมกลืนใหญ่สมส่วนเหมาะสมกับอายุ	5
2. รูปร่าง	ลึก หนา ยาว ร่างตันบึกบึน ได้สัดส่วนกับความสูง	3
3. คุณภาพ	ขนเรียบละเอียด ผิวหนังเรียบเป็นมัน กระจุกใหญ่แต่เรียบดูแข็งแรง	2
4. ท่าทาง	ยืนสง่าหนักายการเดินคล่องแคล่วแต่ดูนุ่มนวล	3
5. อັตลัษณ์ควายไทยตามความเชื่อของภูมิปัญญาไทย	บั้งคอสีขาว (chevron) ชัดเจนสวยงาม มีจุดขนสีขาวบนใบหน้าเด่นชัด เนื้อเข่าลงไปถึงกึ่งมีขนสีขาวคล้ายสวมถุงเท้าและมีขนสีดำคั่นตรงข้อขากับข้อกีบ(ขาหลังจะชัดเจน)	3
6. สภาพร่างกาย	สุขภาพดี มีกล้ามเนื้อเต็มขุนเด่นไม่มีแผลตามร่างกายไม่มีไข่หรือตัวพยาธิภายนอกเกาะตามขนหรือผิวหนัง	4

ข. หัวและคอ		10
1. หัว	เรียบ กว้าง สั้น ดูปีกบินในเพศผู้	2
2. หน้าผาก	กว้างและเรียบเต็มพองาม	1
3. ตา	ใหญ่เต็มบ้ำ ดวงตาใหญ่มีแววแจ่มใส และเป็นมิตร	1
4. หู	ขนาดปานกลางไม่เล็กหรือใหญ่เกินไป ผิวเรียบ หูด้านในมีขนสีขาว	1
5. เขา	โคนเขาใหญ่ดูแข็งแรง ขนาดและวงเขาสมดุรับกับหัวมีสีดำเข้มเป็นมัน ขนาดและความยาวเท่ากันทั้งสองข้าง	1
ส่วนของร่างกาย	ลักษณะ	คะแนน
6. หน้าแก	กว้าง ปากใหญ่ รูจมูกใหญ่	1
7. กรามล่าง	อ้าได้กว้าง มีความจุ ดูเรียบ	1
8. คอ	หนาปีกบิน หลอดลมใหญ่ รับกับไหล่และหัว	2
ค. ส่วนหน้า		18
1. ไหล่และแผงหลัง	แผงไหล่และแผงหลังไม่สูง ไหล่หนาและกว้าง กล้ามเนื้อเต็ม ลาดรับกับลำคอและสันหลัง	5
2. ขาหน้าและน่อง	สั้น มีกล้ามเนื้อมากนูนเด่นแข็งแรง	4
3. เข่า	กว้าง ตรง แข็งแรง กระดูกเรียบ	1
4. แข้งหน้า	ยาว ใหญ่ เรียบ กลมกลืนดูแข็งแรง	2
5. ข้อเท้า	ใหญ่ แข็งแรง ตุ่มเท้าเรียบ แน่นหนา	2
6. ข้อกีบ	สั้น หนา แข็งแรง ลาดพอดี	1

7. กีบ	ใหญ่ สันกว้างแต่แข็งแรงแน่นหนา พื้นกีบบุ่มขึ้น สันกีบนูน ผิวกีบเป็นมันดูเหมือนขี้ผึ้ง	3
ง. ส่วนลำตัว		14
1. ออก	เต็ม กว้าง ลึกพองาม รอบอกใหญ่	3
2. ซี่โครง	กว้าง ยาว โกงพองาม	2
3. หลัง	กว้าง ยาวค่อนข้างตรง มีกล้ามเนื้อเต็มนูนเด่น ดูแข็งแรง	6
4. บั้นเอว	หนาด้วยกล้ามเนื้อ กว้าง สัน	2
5. พื้นท้อง	หย่อนพองาม ซอกขาเต็มสะอาดเรียบ	1
ส่วนของร่างกาย	ลักษณะ	คะแนน
จ. ส่วนท้าย		28
1. สะโพกและ บั้นท้าย	กว้าง ยาว มีพื้นที่บรรจุเนื้อมาก กล้ามเนื้อเต็ม นูนเด่น ลาดได้ระดับรับกับกันและโคนหาง กระดูกเชิงกรานไม่โผล่ และกลมกลืนกับสะโพก	7
2. กัน	กว้างเต็ม กลมกลืนกับส่วนบั้นท้าย ลาดได้ระดับรับกับโคนหาง	2
3. หาง	โคนหางใหญ่เต็ม ปิดทวาร กระดูกข้อหางถี่ หางยาวเลยข้อเข้า(ศอก)หลัง พู่หางดกและยาวสีดำเป็นมัน	2
4. โคนขาหลัง	กว้าง ยาว มีกล้ามเนื้อมาก มีลักษณะกล้ามเนื้ออ่อนและมองเห็นกล้ามเนื้อลูกมะพร้าวกลมใหญ่	5
5. ต้นขา	ขาอ่อนมีกล้ามเนื้อ ไม่มีไขมันพอก หน้าขากว้างลึก มีกล้ามเนื้อมาก แข็งแรง และน่องมีกล้ามเนื้อเต็ม	3
6. ข้อเข้า(ศอก)หลัง	ใหญ่ แข็งแรง และเรียบ	1

7. แข้งหลัง	ใหญ่ สั้น ค่อนข้างกลม เรียบ เส้นเอ็นเด่นชัดแข็งแรง	2
8. ข้อเท้า	ใหญ่กลมกลิ้ง เรียบ แข็งแรงสปริงตัวดี เล็บหลังแข็งแรง	2
9. ข้อกีบ	สั้น หนา แข็งแรง ลาดพอดี	1
10. กีบ	ใหญ่ สั้นกว้างแต่แข็งแรงแน่นหนา พื้นกีบบุ่มขึ้น สั้นกีบบนูน ผิวกีบดูเหมือนขี้ผึ้ง	3
ส่วนของร่างกาย	ลักษณะ	คะแนน
ฉ. อวัยวะสืบพันธุ์		7
เพศผู้		
1. อัณฑะ	ใหญ่สมกับอายุ ขนาดสม่ำเสมอและติดกันสองข้าง ปลายอัณฑะเป็นทรงป้านไม่แหลม ไม่บิดเบี้ยว ไม่เป็นอัณฑะทองแดง ขั้วอัณฑะแข็งแรงยึดติดพื้นท้องและไม่หย่อนยานเกินไป	5
2. ลีงค์	รัดติดพื้นท้อง ไม่บิดเบี้ยว ขนาดสมอายุ ปลายลีงค์หย่อนเล็กน้อย	2
เพศเมีย		
1. อวัยวะเพศ	ใหญ่สมอายุขนาดสม่ำเสมอทั้งสองข้าง ไม่บิดเบี้ยว	2

2. เต้านม	มีเต้านม 4 เต้า ฐานเต้านมกว้างและยาว ใหญ่สมอายุ มองพื้นที่ท้องเห็นเส้นเลือดที่มาหล่อเลี้ยงบริเวณเต้านมชัดเจน	3
3. หัวนม	มีหัวนม 4 หัว อยู่ในตำแหน่งห่างกันพองาม ขนาดสมกับอายุไม่เล็กหรือใหญ่เกินไป	2
ข.อุปนิสัยและอารมณ์	ปราดเปรียว อารมณ์ดี ไม่คร่ำครวญ เชื่อฟังคำสั่ง สามารถบังคับควบคุมได้ดี	3
	คะแนนรวม	100

ที่มา : สำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ ,2560, ประกาศเกณฑ์คะแนนการประกวดกระบือ กรมปศุสัตว์ ในงาน
กระบือแห่งชาติ ครั้งที่ 21 พ.ศ. 2560 ประเภทกระบืองาม

ประวัติผู้เขียนรายงานวิจัย

- ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) : นายกิตติ กุบแก้ว
ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) :MR. KITTI KOOBKAEW
- เลขหมายประจำตัวประชาชน 3409900657251
- ตำแหน่งปัจจุบัน: นักวิชาการสัตวบาลเชี่ยวชาญ (ผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมและพัฒนาโคเนื้อ)
- หน่วยงานที่อยู่ติดต่อได้สะดวก กองส่งเสริมและพัฒนาการปศุสัตว์ กรมปศุสัตว์ พญาไท กรุงเทพฯ
โทร. 0-2653-4470 ต่อ 1131-2 มือถือ: 09-3498-9598
E-mail :kittikoob@gmail.com
- ประวัติการศึกษา

ปีที่จบ	ระดับ	อักษรย่อ ปริญญาและ ชื่อเต็ม	สาขาวิชา	วิชาเอก	ชื่อสถาบัน การศึกษา	ประเทศ
---------	-------	-----------------------------------	----------	---------	------------------------	--------

2529	ปริญญาตรี	วท.บ. (วิทยาศาสตร์บัณฑิต)	เกษตรศาสตร์	สัตวศาสตร์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น	ไทย
2544	ปริญญาโท	วท.ม. (วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต)	เกษตรศาสตร์	ส่งเสริมการเกษตร	มหาวิทยาลัยขอนแก่น	ไทย

6. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ

การส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ ภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับกระบือไทย การตัดสินใจการประกวดกระบือ การวิจัยเชิงสำรวจ

7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยระบุสถานภาพในการทำการวิจัยว่าเป็นผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หัวหน้าโครงการวิจัย หรือผู้ร่วมวิจัยในแต่ละข้อเสนอการวิจัย

7.1 ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย:ชื่อแผนงานวิจัย -

7.2 หัวหน้าโครงการวิจัย:ชื่อโครงการวิจัย

7.2.1 สภาพการเลี้ยงสุกรตามโครงการส่งเสริมการเลี้ยงสุกรในเขตชนบทจังหวัดขอนแก่น

7.2.2 การศึกษาสังคม เศรษฐกิจ และสภาพการเลี้ยงโคนมของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม

ในจังหวัดขอนแก่น อุดรธานี สกลนคร เลย หนองบัวลำภู และมหาสารคาม

7.2.3 ความจำเป็นในการฝึกอบรมของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม ในจังหวัดขอนแก่น อุดรธานี

สกลนคร เลย หนองบัวลำภู และมหาสารคาม

7.2.4 การศึกษาปัญหาอุปสรรคและความต้องการความรู้ในการพัฒนาการผลิตกระบือของเกษตรกรในจังหวัดขอนแก่น

7.2.5 การศึกษาสภาพการผลิตและเทคโนโลยีที่จำเป็นในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง ของเกษตรกรภายใต้โครงการศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลในจังหวัดมหาสารคาม

7.3 งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว:ชื่อผลงานวิจัย ปีที่พิมพ์ การเผยแพร่ และแหล่งทุน (อาจมากกว่า 1 เรื่อง)

ชื่อผลงานวิจัย	ปีที่พิมพ์	สถานภาพในการวิจัย
1.การเสริมอาหารชั้นในโคลูกผสมบาร์มัน x พื้นเมืองที่มีขนาดน้ำหนักต่างกัน	2531	ผู้ร่วมวิจัย
2.ความต้องการฝึกอบรมและส่งเสริมของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	2539	ผู้ร่วมวิจัย

3.สภาพการเลี้ยงสุกรตามโครงการส่งเสริมการเลี้ยงสุกรในเขตชนบท จังหวัดขอนแก่น	2540	หัวหน้าโครงการวิจัย
4.บทบาทของหน่วยงานของรัฐและรัฐวิสาหกิจในการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	2540	ผู้ร่วมวิจัย
5.การเผยแพร่เทคโนโลยีการผลิตไก่พื้นเมืองและลูกผสม	2541	ผู้ร่วมวิจัย
6.การศึกษาสมรรถนะการเลี้ยงไก่พื้นเมืองลูกผสม	2541	ผู้ร่วมวิจัย
7.ตลาดนัดโคกระบือ บ้านหนองหลุบ จังหวัดขอนแก่น	2542	ผู้ร่วมวิจัย
8.การศึกษาสังคม เศรษฐกิจ และสภาพการเลี้ยงโคนมของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม ในจังหวัดขอนแก่น อุตรธานี สกลนคร เลย หนองบัวลำภู และมหาสารคาม	2543	หัวหน้าโครงการวิจัย
9.ความจำเป็นในการฝึกอบรมของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม ในจังหวัดขอนแก่น อุตรธานี สกลนคร เลย หนองบัวลำภู และมหาสารคาม	2543	หัวหน้าโครงการวิจัย
10.ความต้องการรับบริการส่งเสริมของเกษตรกรกลุ่มชาติการเลี้ยงกระบือในพื้นที่ปศุสัตว์ เขต4.	2544	ผู้ร่วมวิจัย
11.การสำรวจสถานะการผลิตการจัดการและการใช้ประโยชน์พืชอาหารสัตว์สำหรับเลี้ยงโคนมในจังหวัดขอนแก่น.	2545	ผู้ร่วมวิจัย
12.การศึกษาปัญหาอุปสรรคและความต้องการความรู้ในการพัฒนาการผลิตกระบือของเกษตรกรในจังหวัดขอนแก่น	2547	หัวหน้าโครงการวิจัย
13.การศึกษาสภาพการผลิตและเทคโนโลยีที่จำเป็นในการเลี้ยงไก่พื้นเมืองของเกษตรกรภายใต้โครงการศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล ในจังหวัดมหาสารคาม	2547	หัวหน้าโครงการวิจัย

ชื่อผลงานวิจัย	ปีที่พิมพ์	สถานภาพในการวิจัย
14.การจัดการเลี้ยงพ่อพันธุ์โคเนื้อกรมปศุสัตว์ของเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น	2547	ผู้ร่วมวิจัย

15.Effects of Dietary Crude Protein Levels on Nutrient Digestibility, Ruminal Fermentation and Growth Rate in Thai-Indigenous Yearling Heifers	2552	ผู้ร่วมวิจัย
16.การศึกษาความหลากหลายและการจำแนกกลุ่มพันธุกรรมของควายไทยในพื้นที่ลุ่มน้ำโขงจากข้อมูลไมโครแซทเทลไลท์	2553	หัวหน้าโครงการวิจัย
17.ภูมิปัญญาการคัดเลือกควายไทย	2553	หัวหน้าโครงการวิจัย
18.โครงการอนุรักษ์และพัฒนากระบืออย่างยั่งยืน กรณีศึกษา:กลุ่มอนุรักษ์และพัฒนากระบือไทยตอนข้าง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น	2553	หัวหน้าโครงการวิจัย
19.การศึกษาความหลากหลายทางพันธุกรรมของกระบือพื้นเมืองไทยด้วยเครื่องหมายดีเอ็นเอไมโทคอนเดรีย	2553	ผู้ร่วมวิจัย
20.การประเมินคะแนนรูปร่างสัมพันธ์กับค่าวัดสัดส่วนร่างกายโดยใช้เครื่องสแกน 3 มิติในกระบือปลัก	2554	ผู้ร่วมวิจัย
